

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Вадима Гетьмана
Факультет фінансів

Кафедра банківської справи та страхування

галузь знань	07 «Управління та адміністрування»
спеціальність	072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітньо-професійна програма	«Управління фінансовим бізнесом»
Форма здобуття освіти:	<u>Очна (денна)</u>

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему: Цифрові технології у розвитку фінансової інклюзії: тренди та перспективи для України

здобувача Федіни Інни Сергіївни

(Прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис здобувача)

Науковий керівник:
д.е.н., професор,
професор кафедри банківської справи та страхування
Краснова І.В.

Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)

Завідувач кафедри банківської справи та страхування:

доктор економічних наук, професор _____ Примостка Л.О.

(підпис)

Київ 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ ТА РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЇЇ РОЗВИТКУ	6
1.1 Поняття фінансової інклюзії та її значення для економічного розвитку.....	6
1.2 Роль цифрових технологій у фінансовій інклюзії	15
1.3 Глобальні тренди розвитку цифрових технологій для фінансової інклюзії..	28
РОЗДІЛ 2 АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ В УКРАЇНІ	38
2.1 Поточний стан фінансової інклюзії в Україні.....	38
2.2 SWOT-аналіз використання цифрових технологій для фінансової інклюзії в Україні.....	49
2.3 Механізми забезпечення фінансової інклюзії в контексті цифровізації фінансових послуг	60
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	77

ВСТУП

Фінансова інклюзія, що передбачає забезпечення доступу до фінансових послуг для всіх верств населення, є одним із ключових факторів економічного розвитку та соціальної стабільності. Навіть більше, метою фінансової інклюзії є сприяння економічному зростанню шляхом забезпечення рівного доступу, використання та отримання прибутку від офіційної фінансової системи для людей з усіма соціально-економічними верствами. Сприяння економічному паритету нещодавно стало одним з найактуальніших питань, що стоять перед сучасним суспільством. В Україні концепція фінансової інклюзії є проблемою, оскільки переважна більшість населення все ще не має доступу до інклюзивного економічного зростання, в умовах воєнного стану певна частка населення обмежена в доступі до фінансових послуг.

Актуальність теми зумовлена необхідністю розширення доступу до фінансових послуг для підтримки економічного відновлення України, особливо в умовах війни та цифрової трансформації. Дослідження міжнародних трендів і локального контексту дозволить запропонувати практичні рішення для банків, регуляторів і уряду, сприяючи сталому розвитку фінансового сектору.

У сучасному світі цифрові технології стали потужним інструментом для подолання бар'єрів фінансової інклюзії, таких як обмежена інфраструктура, низька фінансова грамотність і географічна віддаленість. Для України, яка перебуває на шляху європейської інтеграції та післявоєнної відбудови, розвиток фінансової інклюзії через цифрові технології набуває особливої актуальності. Зростання популярності мобільного банкінгу, цифрових гаманців і fintech-рішень відкриває нові можливості для залучення громадян до фінансової системи, однак супроводжується викликами, пов'язаними з кібербезпекою, нерівномірним доступом до технологій і регуляторними обмеженнями.

Теоретичні засади дослідження проблем формування інклюзивної фінансової поведінки та її трансформації під впливом діджиталізації ґрунтуються на працях численних зарубіжних і вітчизняних науковців та практиків, серед яких: Beck T., Demirguc-Kunt A., Н., Дубина М. В., Науменкова С. В., Нікітін А. В., Примостка Л. О., Циганова Н. В., Шаповал Ю. І., Шевалдіна В. Г. та ін. Низка досліджень, зокрема Примостка Л. О., Краснова І. В. та ін., підкреслюють позитивний вплив фінансової інклюзії на зменшення бідності та соціальної нерівності.

Проте більшість досліджень зосереджена на окремих аспектах фінансової інклюзії, фінансової поведінки чи банківської політики, без комплексного аналізу впливу цифрових технологій на інклюзивну фінансову поведінку. Питання визначення сутності поняття «фінансова інклюзія», а також розробки цифрових інструментів її реалізації банківськими установами в сучасних умовах залишаються недостатньо вивченими. Це вказує на потребу подальших досліджень для поглибленого розуміння та практичного впровадження концепції інклюзивної фінансової поведінки в Україні.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – визначити ключові тренди та вплив цифрових технологій на розвиток фінансової інклюзії в Україні, запропонувати перспективи їх використання для підвищення доступності фінансових послуг.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі *завдання*:

- проаналізувати теоретичні основи фінансової інклюзії та роль цифрових технологій у її забезпеченні;
- визначити глобальні та локальні тренди розвитку цифрових фінансових технологій;
- оцінити поточний стан фінансової інклюзії в Україні та виявити основні бар'єри;
- розробити рекомендації для використання цифрових технологій з метою підвищення фінансової інклюзії в Україні.

Об'єкт дослідження – фінансова інклюзія в Україні.

Предмет дослідження – цифрові технології як інструмент розвитку фінансової інклюзії.

Методи дослідження включають аналіз літератури, порівняльний аналіз міжнародного та українського досвіду, статистичний аналіз даних, кейс-стаді та SWOT-аналіз для оцінки перспектив цифрових технологій в Україні.

Структура роботи складається зі вступу, двох розділів, висновків і списку літератури. У першому розділі розглядаються теоретичні основи фінансової інклюзії та глобальні тренди цифрових технологій. Другий розділ присвячений аналізу стану фінансової інклюзії в Україні, застосуванню цифрових технологій і розробці рекомендацій.

Ця робота спрямована на поглиблення розуміння ролі цифрових технологій у забезпеченні фінансової інклюзії та визначення шляхів їх ефективного використання в українських реаліях.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ ТА РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЇЇ РОЗВИТКУ

1.1 Поняття фінансової інклюзії та її значення для економічного розвитку

Фінансова інклюзія є одним із ключових елементів сучасної економічної політики, спрямованим на забезпечення рівного доступу до фінансових послуг для всіх верств населення. У контексті глобальних викликів, таких як бідність, нерівність і економічна нестабільність, фінансова інклюзія виступає інструментом, що сприяє соціально-економічному розвитку, підтримці малого та середнього бізнесу, а також підвищенню добробуту громадян. Особливо актуальною ця тема є для країн, що розвиваються, зокрема України, де значна частина населення залишається поза межами фінансової системи через географічні, економічні чи освітні бар'єри.

Перш ніж говорити про фінансову інклюзію, необхідно зрозуміти, що таке фінансова ізоляція. (рис.1.1).

Рисунок 1.1 – Взаємозв'язок понять фінансова ізоляція та фінансова інклюзія

Джерело: розроблено автором

Дебати щодо фінансової ізоляції виникли, коли основні банки відступили з регіонів з низьким та середнім рівнем доходу в Сполучених Штатах та Великій

Британії до більш заможних та прибуткових регіонів. Ця «втеча до якості» позбавила найбідніших верств суспільства доступу до місцевих, основних фінансових продуктів та послуг, що створило нові географічні регіони фінансової ізоляції в США та Великій Британії [4, с.318].

Фінансова ізоляція означає ситуацію, коли окремі особи чи соціальні групи позбавлені доступу до базових фінансових послуг, які могли б допомогти їм ефективно управляти своїми коштами, підвищувати економічну стабільність чи розвивати підприємництво. Усвідомлення цього явища дозволяє ідентифікувати бар'єри, які обмежують доступ до фінансових ресурсів, і створювати стратегії для їх усунення. Розуміння фінансової ізоляції є ключовим для дослідження фінансової інклюзії, оскільки воно допомагає виявити перепони та розробити цілеспрямовані заходи для забезпечення рівного доступу до фінансових послуг.

Незважаючи на багатовимірність феномену фінансової ізоляції, спочатку це поняття досліджувалося переважно зарубіжними науковцями, які досягли певного консенсусу щодо його визначень. Наприклад, фінансову ізоляцію часто визначають як «відсутність фізичного доступу до фінансових послуг для певних соціальних груп через закриття банківських відділень або небажання банків працювати у сільських регіонах, де мешканці мають обмежені ресурси». Це визначення було запропоноване для дослідження зв'язку між доступністю банківських послуг та скороченням банківської інфраструктури у США та Великобританії. За визначенням Європейської комісії, фінансова ізоляція - це «процес, коли люди стикаються з труднощами в доступі або використанні фінансових послуг і продуктів на основному ринку, які відповідають їхнім потребам і дозволяють їм вести нормальне соціальне життя в суспільстві, до якого вони належать» [1]. І. Краснова трактує її як ситуацію, коли люди не мають доступу до поширених фінансових продуктів і послуг, включаючи банківські рахунки, кредитні картки та страхові поліси, особливо страхування житла та студентські позики [2, 3]. Таким чином, фінансове виключення - це сценарій, за якого певна група людей позбавлена доступу до основних фінансових товарів і послуг, які є придатними, доступними та прийнятними для неї. Крім того, що виключення є широко розповсюдженим,

воно також значно відрізняється в залежності від регіонів, соціальних груп та розмірів активів. Чим більша ізоляція, тим біднішою є група. Масштаби фінансової ізоляції залишаються шокуючими.

Дослідження показують, що фінансова ізоляція найчастіше виникає через небажання банків надавати послуги в певних географічних регіонах, особливо там, де переважають соціально вразливі групи населення. Крім того, вчені, як-от Лейшон А. і Тріфт Н. [4], які вперше запропонували концепцію фінансової ізоляції (financial exclusion) як багатовимірного явища, що виходить за межі фізичної недоступності фінансових послуг вказують, що фінансова ізоляція не обмежується лише фізичним доступом, а включає також такі аспекти:

1. *географічна ізоляція* (access exclusion) – обумовлена недостатньою розгалуженістю банківських відділень у сільських чи малозабезпечених районах;
2. *умовна ізоляція* (condition exclusion) – виникає через складні вимоги для відкриття рахунків, наприклад, щодо мінімального депозиту або кредитного рейтингу;
3. *цінова ізоляція* (price exclusion) – пов'язана з високою вартістю фінансових послуг, яка є недосяжною для бідного населення;
4. *маркетингова ізоляція* (marketing exclusion) – виникає через небажання банків спрямовувати маркетингові зусилля на малозабезпечені групи, що знижує рівень довіри клієнтів;
5. *самоізоляція* (self-exclusion) – наслідок культурних чи психологічних бар'єрів, таких як релігійні переконання або недовіра до банківських послуг.

Фінансова доступність, як протилежність фінансовій ізоляції, передбачає забезпечення доступу до корисних, доступних та відповідальних фінансових продуктів і послуг. За даними Світового банку, банківський рахунок є основним інструментом для забезпечення фінансової доступності, оскільки він відкриває шлях до збереження коштів, кредитування та участі в банківській системі.

Однак, зазначає Demirgüç-Kunt et al, незважаючи на помітний прогрес у напрямі розвитку фінансового включення, два мільярди людей у світі все ще

залишаються незабезпеченими навіть рахунком у банку [5]. Крім того, цими авторами, за співробітництва зі Світовим банком, на постійній основі аналізується.

Глобальна фінансова криза підкреслила необхідність фінансової інклюзії в усьому світі, оскільки вважається, що поширена фінансова ізоляція була одним з факторів, що призвели до фінансового краху. Крім того, багато людей у віддалених районах зовсім не знають про такі фінансові інструменти, як страхування, які можуть захистити їх у надзвичайних ситуаціях. Низка країн світу сьогодні розглядає фінансову інклюзію як засіб досягнення більш комплексного зростання, за якого кожен громадянин країни може використовувати свій заробіток як фінансовий ресурс, який він може вкласти в роботу, щоб поліпшити своє майбутнє фінансове становище, одночасно сприяючи прогресу країни. Що стосується фінансової інклюзії, то експерти та політики зосередилися на проблемі доступу до фінансових послуг для сільських домогосподарств у кожній країні з точки зору розвитку, скорочення бідності, гідної роботи та розширення економічних можливостей

Фінансова інклюзія - це процес або концепція, розроблена з метою надання фінансових продуктів та послуг усім членам нашого суспільства, особливо тим, хто перебуває в економічно несприятливому становищі. Ця концепція була створена та впроваджена з урахуванням інтересів основних постачальників банківських послуг. Це пов'язано з тим, що вважалося, що тягар надання фінансових послуг пригнобленим і бідним був покладений на сільські банки та кооперативні банки, які не є основними гравцями. І якщо мейнстрімні гравці не братимуть участі в цій ініціативі, то саме традиційні квазі-банківські установи отримають вигоду з цієї ситуації. Традиційним є визначення фінансової інклюзії як процесу надання банківських послуг за доступною вартістю (рахунки “без надмірностей”) широким верствам незахищених верств населення з низьким рівнем доходу. Необмежений доступ до суспільних благ та послуг є обов'язковою умовою відкритого та ефективного суспільства.

Оскільки банківські послуги за своєю природою є суспільними благами, важливо, щоб доступність банківських і платіжних послуг для всього населення без дискримінації була першочерговою метою державної політики».

Фінансова інклюзія має на меті допомогти людям і громадам задовольнити базові потреби, такі як поживна їжа, чиста вода, житло, освіта та охорона здоров'я, серед іншого, шляхом підтримки підприємств, які надають ці послуги, та надання клієнтам більш надійного і доступного доступу до них.

Поняття фінансової інклюзії активно досліджується як міжнародними організаціями, так і окремими вченими. Фактично, фінансову інклюзію можна розуміти як зручний доступ до кошика основних формальних фінансових продуктів і послуг, який має включати заощадження, грошові перекази, кредити, державне страхування та пенсійні продукти для малих і маргінальних фермерів та домогосподарств з низьким рівнем доходу за розумною вартістю з адекватним захистом, який поступово доповнюється соціальними грошовими виплатами, а також розширення доступу малих і маргінальних підприємств до формальних фінансів, що передбачає більшу залежність від технологій, які дозволяють зменшувати витрати та покращувати якість надання послуг.

Згідно з Barik & Sharma [6] (2019), фінансова інклюзія - це вже не просто відкриття банківського рахунку, а використання цих рахунків для заощаджень і кредитування. Мета фінансової інклюзії - надати широким верствам населення рівний доступ до основних фінансових послуг, щоб покращити якість життя, рівень життя та доходи. Фінансова інклюзія забезпечує шлях до інклюзивного зростання.

Світовий банк (СБ) [7] визначає фінансову інклюзію як доступ фізичних осіб і компаній до корисних і доступних фінансових продуктів і послуг, таких як банківські рахунки, кредити, страхування та платежі, що відповідають їхнім потребам і надаються відповідально.

Концепція фінансової інклюзивності ґрунтується на принципі, що кожен учасник економічних відносин, зокрема населення, є цінним для суспільства, унікальним і має доступ до засобів для задоволення своїх фінансових потреб.

Аналіз економічної літератури свідчить, що наразі не існує єдиного узгодженого визначення терміна «фінансова інклюзія», що представлено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Підходи до трактування поняття фінансової інклюзії

Автор	Характеристика
Center for Financial Inclusion (CFI) [8]	стан, за якого кожен, хто може використовувати фінансові послуги, має доступ до повного набору якісних фінансових послуг, наданих за доступними цінами, зручним способом, з повагою та гідністю.
The Council of Europe [9]	створення ширшого спектру фінансових продуктів, доступних для осіб, що мають доступ лише до основних фінансових продуктів
The Global Partnership for Financial Inclusion G20 (GPFI) [10]	стан за якого все населення працездатного віку має доступ до повного спектра якісних фінансових послуг, що надаються за доступними цінами, зручним способом та з повагою до людської гідності клієнтів
Живко З. Б., Зачосова Н. В. [11]	інтеграція населення та бізнес-структур у процес банківської діяльності через впровадження банківських продуктів та послуг.
Науменкова С. В. [12]	доступ споживачів до базових фінансових послуг, що базується на відсутності різного роду перешкод (цінових і нецінових) щодо їх отримання.
Мазаракі А. А., Волосович С. В. [13]	максимальне врахування інтересів найбільш вразливих категорій населення у контексті забезпечення їх доступу до якісних та безпечних фінансових послуг.
Акімова О. В. [14]	характеристика включення населення в офіційний фінансовий обіг, у т.ч. в частині доступу до послуг офіційно зареєстрованих фінансових установ.
Степанюк Є [15]	рівний доступ та використання фінансових продуктів та послуг, які прийнятні за ціною, відповідають потребам домогосподарств та підприємств, доступні для всіх сегментів суспільства незалежно від доходу та місця проживання, надаються представниками фінансового сектору відповідально та екологічно для усіх учасників процесу.
Примостка Л. О, Краснова І.В. [2]	рівень доступності та залученості роздрібних споживачів до відповідального споживання базових фінансових послуг, наданих за прийнятними умовами та зручним способом, що сприяє економічному розвитку та подоланню бідності населення.

Джерело: Побудовано автором на основі [2, 8-15]

У процесі визначення детермінант фінансової інклюзії були виділені три основні групи домінуючих факторів впливу: фактори попиту, які відображають потреби та можливості споживачів; фактори пропозиції, що характеризують доступність і якість фінансових послуг; а також фактори відповідальної включеності, які відіграють роль допоміжних або незалежних чинників. Ці аспекти узагальнено та візуалізовано на рисунку 1.2.

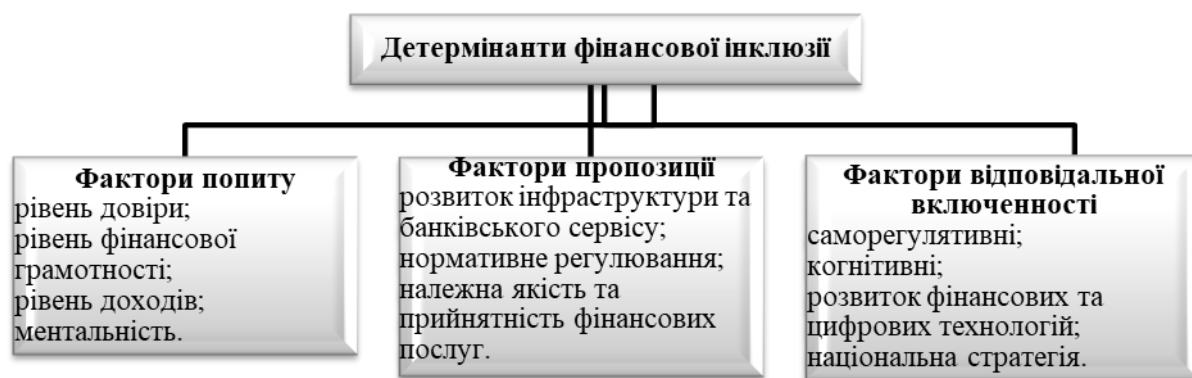

Рисунок 1.2 – Детермінанти фінансової інклюзії [2]

У звіті Global Findex Database підкреслюється, що фінансова інклюзія сприяє зменшенню бідності та економічній стабільності, оскільки забезпечує доступ до ресурсів для інвестицій, заощаджень і управління ризиками [16].

Міжнародний валютний фонд (МВФ, 2020) [17] акцентує на макроекономічних аспектах фінансової інклюзії, зазначаючи, що країни з вищим рівнем доступу до фінансових послуг демонструють вищі темпи економічного зростання та нижчий рівень нерівності. Дослідження Demirgüç-Kunt et al. (2018) *Ascendingly Inclusive: How Fintech Is Transforming Financial Inclusion* [18] підкреслюють роль цифрових технологій у розширенні доступу до фінансових послуг, особливо в регіонах із обмеженою банківською інфраструктурою.

Українські дослідники також звертають увагу на фінансову інклюзію. Бортніков Г. (2022) [19] зазначає, що в Україні низька фінансова грамотність і нерівномірний доступ до банківських послуг є ключовими бар'єрами для фінансової інклюзії. Водночас розвиток мобільного банкінгу, зокрема платформ як monobank і Приват24, сприяє залученню нових клієнтів. Олійник М. (2024) [20] наголошує, що фінансова інклюзія є передумовою для реалізації принципів сталого розвитку в банківському секторі. Шевалдіна В. (2024) [21] та інші досліджують питання інклюзивної кредитної поведінки

Міжнародні звіти, такі як PwC Global Fintech Report 2023 [22] і KPMG The Future of Financial Inclusion 2024 [23], підкреслюють, що цифрові технології, зокрема мобільні додатки, цифрові гаманці та штучний інтелект, революціонізують

фінансову інклюзію, дозволяючи надавати послуги навіть у віддалених регіонах. Проте автори також вказують на виклики, пов'язані з кібербезпекою та регуляторними обмеженнями.

На основі аналізу літератури та врахування сучасних тенденцій пропонується наступне визначення фінансової інклюзії: **фінансова інклюзія** – це процес забезпечення доступу всіх верств населення та бізнесу до доступних, безпечних і відповідальних фінансових продуктів і послуг (зокрема банківських рахунків, кредитів, страхування, платіжних систем), які відповідають їхнім потребам, сприяють економічній активності, зменшенню нерівності та сталому розвитку, з використанням традиційних і цифрових каналів надання послуг.

Це визначення підкреслює не лише фізичний доступ до фінансових послуг, а й їхню якість, відповідність потребам клієнтів і роль цифрових технологій у сучасному контексті. Воно також враховує аспект сталого розвитку, що є важливим для України в умовах європейської інтеграції.

Фінансова інклюзія відіграє ключову роль в економічному розвитку через кілька напрямів (рис. 1.3).

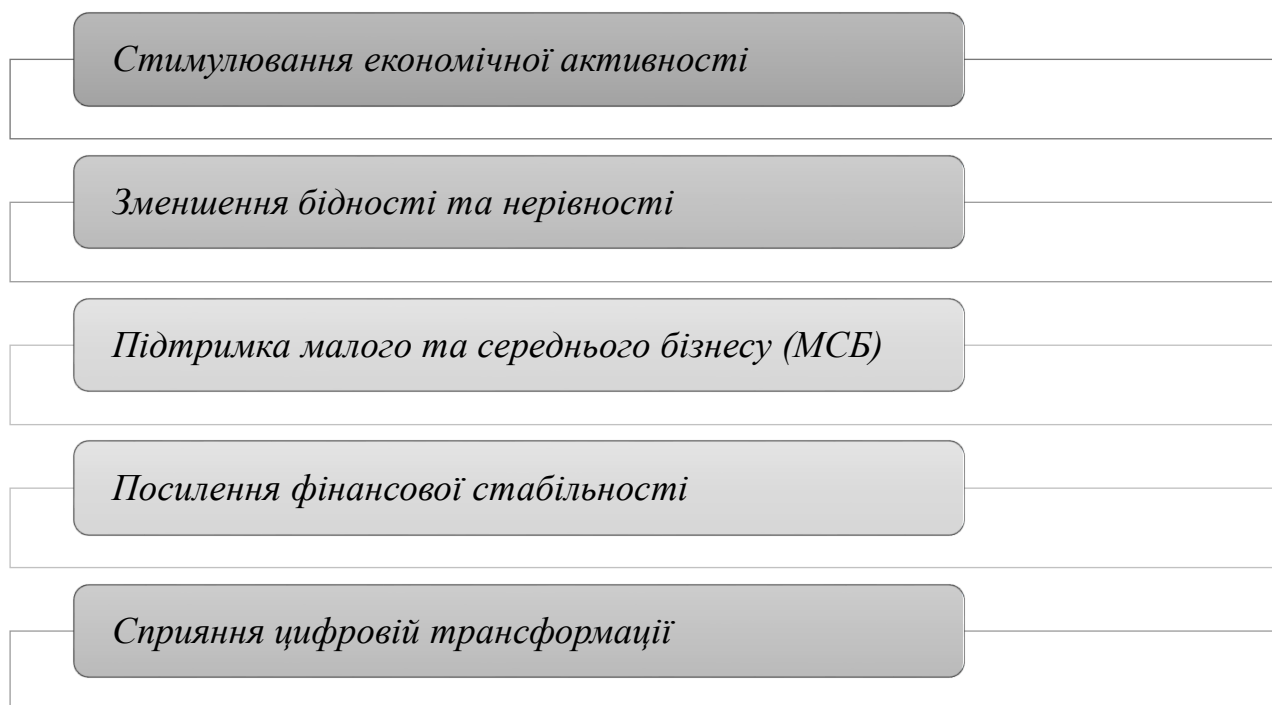

Рисунок 1.3 – Напрями впливу фінансової інклюзії на економічний розвиток

Джерело: розроблено автором.

Коротко розглянемо ці напрями.

- *Стимулювання економічної активності.* Доступ до банківських рахунків і кредитів дозволяє громадянам і малому бізнесу інвестувати в освіту, здоров'я, підприємницьку діяльність. Згідно зі Світовим банком, країни з вищим рівнем фінансової інклюзії мають на 2–3% вищі темпи зростання ВВП.
- *Зменшення бідності та нерівності.* Фінансові послуги, такі як мікрокредити чи цифрові платежі, допомагають малозабезпеченим верствам населення управляти доходами та витратами. Дослідження МВФ показує, що фінансова інклюзія знижує коефіцієнт Джині (показник нерівності) на 0,5–1 пункт у країнах, що розвиваються.
- *Підтримка малого та середнього бізнесу (МСБ).* МСБ є основою економіки України, але часто стикається з обмеженим доступом до фінансування. Фінансова інклюзія, зокрема через цифрові платформи, спрощує отримання кредитів і управління фінансами, що сприяє створенню робочих місць і зростанню економіки.
- *Посилення фінансової стабільності.* Доступ до заощаджень і страхування допомагає домогосподарствам справлятися з економічними шоками, такими як втрата роботи чи стихійні лиха. Це знижує залежність від неформальних фінансових джерел, які часто є ризикованими.
- *Сприяння цифровій трансформації.* У контексті України, де війна посилила економічні виклики, цифрові технології (мобільний банкінг, цифрові гаманці) стали критично важливими для забезпечення фінансових послуг у віддалених регіонах. Наприклад, за даними НБУ (2024), кількість користувачів мобільного банкінгу в Україні зросла на 25% у 2022–2023 роках.

Незважаючи на прогрес, фінансова інклюзія в Україні стикається з низкою викликів (рис. 1.4).

Низька фінансова грамотність	Обмежена інфраструктура	Економічна нестабільність	Кіберзагрози
За даними USAID (2023), лише 40% українців мають базові знання про управління фінансами	У сільських регіонах доступ до банківських відділень і якісного інтернету залишається проблемою	Війна та інфляція знижують довіру до фінансових інститутів	Зростання цифрових сервісів супроводжується ризиками шахрайства та кібератак

Рисунок 1.4 – Виклики розвитку фінансової інклюзивності в Україні

Джерело: розроблено автором.

Фінансова інклюзія є невід’ємною частиною економічного розвитку, оскільки сприяє зменшенню бідності, підтримці малого бізнесу, зниженню нерівності та фінансовій стабільності. В Україні, де цифрові технології стрімко розвиваються, фінансова інклюзія має особливе значення для післявоєнної відбудови та європейської інтеграції. Запропоноване визначення фінансової інклюзії підкреслює її комплексний характер, охоплюючи як традиційні, так і цифрові канали, а також аспекти сталого розвитку. Подолання бар’єрів, таких як низька фінансова грамотність і обмежена інфраструктура, потребує скоординованих зусиль держави, банків і міжнародних партнерів.

1.2 Роль цифрових технологій у фінансовій інклюзії

Пандемія COVID-19, війна спричинили значні та довгострокові порушення життєдіяльності людей по всьому світу, як у країнах, що розвиваються, так і в розвинених. Країни запровадили локдауни та комендантську годину як превентивний спосіб зупинити спалах вірусу. На початку воєнного вторгнення росії населення мало обмежений доступ до фінансових послуг. В результаті, доходи

багатьох підприємств постраждали, оскільки вони не можуть відновити свою діяльність. Крім того, це створює труднощі для організацій утримання великої робочої сили та, таким чином, скорочує штат працівників, що призводить до вищого рівня безробіття. Світова економіка скоротилася на 4,3 відсотка у 2020 році, а рівень безробіття у світі досяг найвищого рівня за десятиліття. Усі верстви суспільства, особливо представники груп із середнім та низьким рівнем доходу, відчували найбільше та раптово опинилися позбавленими засобів до існування. Тепер вони потрапили до нової групи бідних та опинилися в пастці бідності.

Доступ до фінансових послуг є критично важливим під час пандемії, війни, умов нестабільності особливо для бідних та тих, хто потребує фінансування для підтримки своєї підприємницької діяльності або засобів до існування. Таким чином, фінансова інклюзія залишається ключовою проблемою розвитку, яка стала ще гострішою з пандемією COVID-19. Водночас ці процеси прискорили цифрову трансформацію фінансових послуг. Державні органи, фінансові установи пропагують використання безготівкових, безконтактних способів оплати та інших цифрових фінансових послуг, щоб мінімізувати різні виклики та небезпеки, тим самим надаючи нові можливості для потенційного впровадження цифрової фінансової інклюзії. Мобільні грошові послуги, інтернет-банкінг та інші досягнення у сфері фінансових технологій можуть полегшити життя малому бізнесу та малозабезпеченим сім'ям.

З огляду на перебої, спричинені COVID-19, війною, це прискорене прагнення до цифровізації фінансових послуг може стати неочікуваною перевагою для цифрової фінансової інклюзії. Для тих, хто ізольований та фінансово незахищений, цифровий банкінг (особливо мобільні гроші) вже показав себе як основу фінансової інклюзії в країнах, що розвиваються. Очікується, що швидке зростання попиту на фінтех-рішення з боку урядів, бізнесу та широкої громадськості надасть більше можливостей для цифрових каналів для сприяння глобальній фінансовій інклюзії. За умови етичної та сталої пропозицій у добре регульованому середовищі цифрова фінансова інклюзія стимулює розвиток та прискорює прогрес у досягненні Цілей сталого розвитку (ЦСР). Однак, викликає занепокоєння те, що

досягнення ЦСР щодо викорінення бідності в усіх країнах вимагає зусиль та співпраці з усього світу, як розвинених, так і країн, що розвиваються.

Доступність та рівень використання основних фінансових продуктів та онлайн-банкінгу молоддю в розвинених країнах становить майже 90% і вище. Тим часом, особи, які можуть бути не в змозі користуватися цифровими фінансовими послугами, такі як сільські жителі, бідні, люди похилого віку, уповільняють прогрес у сфері цифрової фінансової інклюзії і, таким чином, не зможуть досягти Цілей сталого розвитку до 2030 року.

Цифрова фінансова інклюзія потенційно відіграє життєво важливу роль у пом'якшенні економічних та соціальних кризових наслідків. Збільшення фінансового доступу малозабезпечених сімей та малих підприємств також може сприяти більш інклюзивному фінансовому відновленню. Однак ці потенціали не слід сприймати як належне, оскільки виклики можуть загострити існуючі побоювання щодо фінансової ізоляції та створити нові небезпеки для використання цифрових фінансових послуг. Отже, механізм, який забезпечує цифрову фінансову інклюзію як для розвинених, так і для країн, що розвиваються, має вирішальне значення для посилення прогресу фінансової інклюзії на різних етапах розвитку та досягнення значного прогресу в досягненні Цілей сталого розвитку.

У сучасних умовах цифрові технології відіграють вирішальну роль у подоланні традиційних бар'єрів фінансової інклюзії, таких як географічна віддаленість, низька фінансова грамотність і обмежена банківська інфраструктура. Завдяки мобільному банкінгу, цифровим гаманцям, штучному інтелекту, блокчейну та іншим інноваціям фінансовий сектор стає більш доступним, особливо для малозабезпечених груп і жителів віддалених регіонів. Цей підрозділ присвячено аналізу ролі цифрових технологій у розвитку фінансової інклюзії, огляду ключових інструментів, міжнародного досвіду та оцінці їхнього потенціалу для країн, що розвиваються, зокрема України.

Цифрові технології трансформують фінансовий сектор, роблячи послуги більш доступними та економічно ефективними. Згідно зі Світовим банком, цифрові фінансові послуги (DFS – Digital Financial Services) сприяють залученню до

фінансової системи тих, хто раніше був виключений через відсутність банківських відділень чи високі витрати на традиційні послуги. У звіті Global Findex Database 2021 зазначається, що з 2014 по 2021 рік частка дорослого населення у країнах, що розвиваються, з доступом до банківських рахунків зросла з 54% до 71%, значною мірою завдяки мобільним і онлайн-платформам.

Дослідники Demirgüç-Kunt et al. (2018) [18] підкреслюють, що fintech-компанії відіграють ключову роль у фінансовій інклюзії, пропонуючи інноваційні рішення, такі як мікрокредитування через мобільні додатки та оцінка кредитоспроможності за допомогою великих даних (Big Data). Звіт PwC Global Fintech Report акцентує на зростанні популярності необанків (цифрових банків без фізичних відділень), які знижують бар'єри входу для клієнтів із низьким доходом. KPMG (2024) у дослідженні The Future of Financial Inclusion зазначає, що штучний інтелект і машинне навчання дозволяють персоналізувати фінансові продукти, що підвищує їхню привабливість для різних груп населення [23].

Вітчизняні дослідники також звертають увагу на роль цифрових технологій. Бортніков Г. підкреслює, що мобільний банкінг, зокрема платформи monobank і Приват24, значно розширив доступ до фінансових послуг в Україні. Науменкова С. В. [24] акцентує на необхідності регуляторної підтримки для розвитку fintech-ініціатив, щоб забезпечити безпеку та довіру до цифрових сервісів. Таким чином, література одностайно визнає цифрові технології як каталізатор фінансової інклюзії, але підкреслює виклики, пов'язані з кібербезпекою, регулюванням і нерівномірним доступом до технологій.

Фінансова інклюзія, як процес забезпечення доступу до фінансових продуктів і послуг для всіх верств населення, значною мірою залежить від технологічних інновацій, які долають традиційні бар'єри, такі як географічна віддаленість, високі витрати на обслуговування та низька фінансова грамотність. На основі аналізу літератури та міжнародного досвіду виділяємо п'ять ключових технологій (мобільний банкінг, цифрові гаманці, штучний інтелект і великі дані, блокчейн і криптовалюти, біометрична ідентифікація) та додатково чотири (хмарні технології, чат-боти, інтернет речей, відкритий банкінг) фінансової інклюзії (рис.

1.5). Кожну з цих технологій розглянемо з точки зору її внеску у фінансову інклюзію, з акцентом на міжнародний досвід і в контексті України.

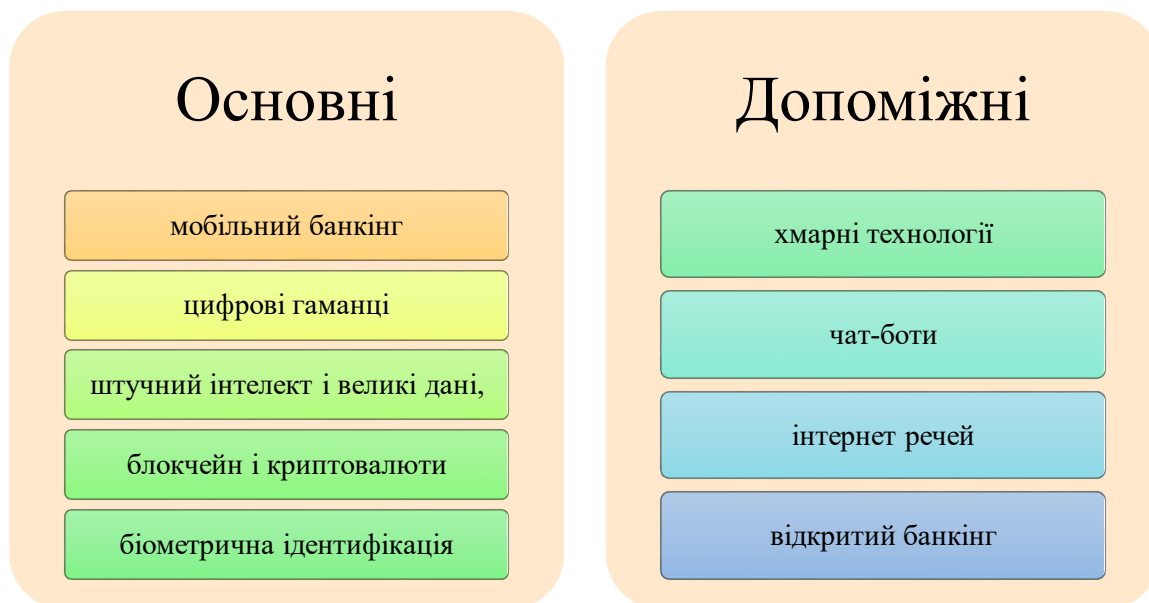

Рисунок 1.5 – Цифрові технології, що сприяють розвитку фінансової інклюзії

Джерело: розроблено автором

Отже, основним каналом фінансової інклюзії, на наш погляд, є - *мобільний банкінг* який забезпечує базовий доступ до фінансових послуг (відкриття рахунків, платежі, кредити) через смартфони, знижуючи потребу у фізичних банківських відділеннях і зменшуючи транзакційні витрати. За даними Світового банку, 78% нових банківських рахунків у країнах, що розвиваються, відкриваються через мобільні платформи. У країнах, що розвиваються, мобільний банкінг є. У Кенії M-Pesa дозволяє 70% населення здійснювати транзакції, відкривати заощаджувальні рахунки та отримувати мікрокредити, що підвищило фінансову залученість на 20% за 10 років. У Бангладеш bKash обслуговує 50 млн користувачів, із яких 60% — сільські жителі, надаючи доступ до платежів і кредитів за 0,01 дол. США за транзакцію. В Україні мобільний банкінг через платформи Приват24 і monobank забезпечує доступ до фінансових послуг у віддалених і прифронтових регіонах. Приват24 обслуговує 19 млн користувачів, із них 30% — у сільській місцевості, дозволяючи ВПО отримувати соціальні виплати та здійснювати транзакції без

фізичних відділень. Мобільний банкінг знижує транзакційні витрати на 80–90%, забезпечує цілодобовий доступ до базових фінансових послуг і підтримує вразливі групи (ВПО, сільське населення) у регіонах із обмеженою інфраструктурою.

Не менш значимою технологією є *цифрові гаманці*, зокрема такі сервіси, як Google Pay, Apple Pay і PayPal, спрощують безготівкові розрахунки та накопичення коштів для осіб без банківських рахунків, сприяючи фінансовій активності МСБ і вразливих груп. Такі спрощують безготівкові розрахунки та знижують залежність від готівки. У країнах Африки цифрові гаманці, наприклад M-Pesa, стали основним інструментом фінансової інклюзії, дозволяючи навіть людям без банківських рахунків здійснювати транзакції. M-Pesa обслуговує 51 млн користувачів, обробляючи транзакції на суму 315 дол США млрд у 2023 році. У Китаї WeChat Pay і Alipay охоплюють 90% населення, надаючи доступ до платежів і мікрокредитів у віддалених регіонах, що підвищило фінансову інклюзію на 15% за 5 років. В Україні цифрові гаманці (Google Pay, Apple Pay) набирають популярності, особливо серед молоді та МСБ. Частка безготівкових платежів зросла до 65% у 2023 році, що допомагає ВПО та жителям прифронтових зон здійснювати транзакції без банкоматів [25]. Цифрові гаманці дозволяють особам без банківських рахунків брати участь у фінансових операціях, знижує залежність від готівки та підтримує розвиток МСБ через швидкі й дешеві платежі.

Наступна технологія, яка, поряд з мобільними додатками набуває поширення та значення в геометричній прогресії, це *штучний інтелект (ШІ) і великі дані*. ШІ і великі дані аналізують альтернативні дані для оцінки кредитоспроможності, персоналізують фінансові продукти та автоматизують процеси, розширюючи доступ до кредитів і послуг для осіб із низьким доходом. Аналіз міжнародного досвіду доводить, що, наприклад у Кенії компанія Tala використовує ШІ для аналізу даних із мобільних телефонів, видавши мікрокредити 2,7 млн клієнтів без кредитної історії. В Індії Paytm застосовує ШІ для персоналізації кредитних пропозицій, охопивши 20% малого бізнесу. KPMG прогнозує, що до 2030 року ШІ стане основним інструментом персоналізації фінансових продуктів [23]. В Україні Monobank використовує ШІ для оцінки ризиків, видавши 1,2 млн мікрокредитів у

2023 році, із яких 25% — клієнтам без кредитної історії. ПриватБанк застосовує ШІ для прогнозування фінансової поведінки, що підвищило доступність кредитів для МСБ на 15%. Використання ШІ та аналізу даних дозволяє надавати кредити особам без кредитної історії, адаптувати продукти до потреб клієнтів і знижує операційні витрати банків, сприяючи інклюзії МСБ і ВПО.

Блокчейн і криптовалюти набули широко застосування в західній практиці. Зокрема, блокчейн забезпечує безпечні, прозорі та дешеві транзакції, а криптовалюти надають альтернативу традиційним фінансам у регіонах із нестабільною економікою чи низькою довірою до банків. Аналіз показує, що, наприклад, у Венесуелі Bitcoin використовується 15% населення для обходу гіперінфляції, забезпечуючи доступ до міжнародних транзакцій. У Нігерії Paxful обробила 1,6 дол. США млрд транзакцій у 2022 році, залучаючи молодь і МСБ до глобальних ринків. В Україні проєкт цифрової гривні НБУ спрямований на спрощення транзакцій для ВПО та сільського населення. Україна посіла 4-те місце у світі за обсягом криптовалютних транзакцій (8 дол США млрд у 2023 році), що значний свідчить про потенціал для інклюзії. Вплив цієї технології проявляється у зниженні витрат на транзакції, забезпечені доступу до фінансів у кризових умовах і підтримки вразливих груп через альтернативні фінансові інструменти.

Розвиток цифрових технологій посилює кібер загрози та ризики, що спонукає до розвитку *біометричної ідентифікації*, як важливого напрямку сприяння фінансовій інклюзивності. Біометричні технології розпізнавання обличчя чи відбитків пальців спрощують верифікацію клієнтів, усуваючи бар'єри, пов'язані з відсутністю документів, і підвищують довіру до фінансових послуг через посилену безпеку. Це особливо важливо в регіонах із низьким рівнем документації, в тому числі в Україні, де частина населення через обстріли втратила свої документи. Міжнародний досвід свідчить, що, наприклад, в Індії система Aadhaar відкрила 1,2 млрд банківських рахунків, охопивши 80% населення [26]. У Нігерії біометрична система BVN підвищила доступ до банківських послуг для 40 млн осіб у сільській місцевості. Український додаток «Дія» використовує біометричні дані для верифікації, обробивши 10 млн транзакцій, пов'язаних із фінансовими виплатами

для ВПО у 2024 році. ПриватБанк тестує розпізнавання обличчя для відкриття рахунків онлайн. Тим самим впровадження даної технології спрощує доступ до фінансових послуг для осіб без документів, підвищує безпеку транзакцій і стимулює довіру, залучаючи вразливі групи.

Ще один напрям це *хмарні технології*, роль яких проявляються у тому, що вони знижують витрати на інфраструктуру, дозволяючи надавати масштабовані фінансові послуги у віддалених регіонах без фізичних відділень. У США Chime використовує AWS для безкоштовних цифрових рахунків, охопивши 12 млн малозабезпечених клієнтів. У Бразилії Nubank обслуговує 70 млн користувачів, переважно молоді, завдяки хмарним технологіям. Хмарні рішення допомагають і вітчизняним банкам, як-от Ощадбанк, відновити доступ до послуг у прифронтових зонах. Укргазбанк використовує хмарні платформи для обробки кредитних заявок, скоротивши час на 40%. Тим самим їх використання знижує витрати на 30–50%, забезпечує доступ до послуг у регіонах із зруйнованою інфраструктурою та підтримує МСБ і ВПО через масштабовані рішення.

Варто пригадати і *чат-боти та віртуальні помічники*, які надають консультації та спрощують доступ до фінансових послуг, підвищуючи фінансову грамотність і знижуючи бар'єри для осіб із низькою обізнаністю. У Південній Африці Standard Bank використовує чат-боти для підтримки клієнтів у сільській місцевості, підвищивши транзакції на 25% (McKinsey, 2024) [28]. В Індії Paytm Assistant допомагає 15 млн користувачів оформлювати кредити. Monobank обробив 5 млн запитів через чат-боти у 2023 році, допомагаючи клієнтам із низькою фінансовою грамотністю. ПриватБанк тестує віртуальних помічників для навчання ВПО фінансовому плануванню. Отже, їх імплементація спрощує взаємодію з фінансовими установами, підвищує фінансову обізнаність і залучає осіб із низькою грамотністю до фінансових послуг.

Також, на наш погляд, певний внесок у забезпечення фінансової інклюзивності вносить і така цифрова технологія, як *Інтернет речей (IoT)*. IoT автоматизує збір даних для оцінки кредитоспроможності, надаючи доступ до кредитів і страхування для сільського населення та МСБ. В Індії IoT-пристрої

моніторять врожайність, допомагаючи 10 млн фермерів отримувати кредити [22]. У Кенії Safaricom використовує IoT для мікрострахування, охопивши 1,5 млн осіб. В українських реаліях IoT може підтримати МСБ у сільській місцевості. Пілотні проекти в агросекторі (Херсонська область) дозволили 200 фермерам отримати кредити на 1 дол США млн у 2023 році через дані IoT. Тим самим IoT надає альтернативні дані для кредитування, підвищує доступ до фінансових продуктів для фермерів і МСБ у сільській місцевості.

Важливо також згадати про *відкритий банкінг (Open Banking)*, який через API дозволяє створювати персоналізовані продукти, знижуючи бар'єри для осіб із нестандартними фінансовими профілями. Всім відомий Revolut у Великобританії використовує відкритий банкінг для мікрокредитів, охопивши 20 млн користувачів, із яких 30% — мігранти (Revolut). В Австралії Up Bank пропонує бюджетні інструменти, залучаючи молодь. Ініціативи НБУ щодо стандартів API можуть спростити оцінку кредитоспроможності для ВПО та МСБ, інтегруючи дані з різних банків, що підвищить доступ до кредитів. Відкритий банкінг сприяє персоналізації продуктів, знижує бар'єри для вразливих груп і стимулює конкуренцію, роблячи фінансові послуги доступнішими.

Нижче представлено таблицю 1.2, яка підсумовує переваги та проблеми дев'яти цифрових технологій (мобільний банкінг, цифрові гаманці, штучний інтелект і великі дані, блокчейн і криптовалюти, біометрична ідентифікація, хмарні технології, чат-боти та віртуальні помічники, інтернет речей, відкритий банкінг) у контексті фінансової інклюзії. Кожен напрям розглянуто з урахуванням міжнародного досвіду та специфіки України, базуючись на попередньому аналізі.

Ці технології знижують транзакційні витрати, підвищують доступність і дозволяють надавати послуги в реальному часі, що є критично важливим для фінансової інклюзії.

Fintech-компанії суттєво впливають на доступність фінансових послуг, роблячи їх більш відкритими, зручними та доступними для широких верств населення. Згідно з даними PwC, до 73% користувачів фінансових послуг у світі віддають перевагу fintech-рішенням через їх простоту та доступність. У країнах,

що розвиваються, fintech-компанії допомогли понад 1,2 мільярда людей отримати доступ до базових фінансових послуг, таких як відкриття рахунків і онлайн-платежі, за останнє десятиліття (дані Світового банку). Наприклад, мобільний платіжний сервіс M-Pesa у Кенії збільшив рівень фінансової інклюзії з 27% у 2006 році до понад 83% у 2020 році.

Таблиця 1.2 – Переваги та проблеми впровадження цифрових технологій сприяння фінансовій інклюзії

Технологія	Переваги	Проблеми
Мобільний банкінг	- Зниження транзакційних витрат на 80–90% - Цілодобовий доступ до базових фінансових послуг. - Підтримка вразливих груп (ВПО, сільське населення) у регіонах із обмеженою інфраструктурою.	- Залежність від доступу до інтернету та смартфонів, що обмежує використання в сільських регіонах України. - Кіберзагрози, які знижують довіру - Низька цифрова грамотність серед літнього населення та ВПО.
Цифрові гаманці	- Доступ до транзакцій для осіб без банківських рахунків (M-Pesa, 51 млн користувачів, Африка). - Сприяння розвитку МСБ через швидкі платежі (65% безготівкових платежів в Україні, 2023). - Зменшення потреби в готівці, що актуально для прифронтових зон.	- Обмежена інтеграція з банківськими системами в Україні, що ускладнює масштабування. - Високі комісії для МСБ у деяких платформах (до 2% за транзакцію). - Низька обізнаність про цифрові гаманці серед сільського населення.
Штучний інтелект і великі дані	- Доступ до кредитів для осіб без кредитної історії. - Персоналізація продуктів, що відповідає потребам МСБ і ВПО. - Зниження операційних витрат банків.	- Високі витрати на впровадження ШІ. - Проблеми з конфіденційністю даних, що знижують довіру. - Недостатня якість даних у сільських регіонах України.
Блокчейн і криптовалюти	- Низькі витрати на транзакції (\$0,01–0,1 порівняно з \$1–2 у банках). - Альтернатива традиційним фінансам у кризових умовах - Потенціал для ВПО через цифрову гривню.	- Нестабільне регулювання криптовалют в Україні. - Високі ризики шахрайства та волатильності криптовалют. - Низька довіра до блокчейну серед населення через складність технології.
Біометрична ідентифікація	- Усунення бар'єрів для осіб без документів. - Підвищення безпеки транзакцій, що стимулює довіру. - Швидка верифікація для сільського населення та ВПО.	- Високі витрати на впровадження. - Проблеми з конфіденційністю біометричних даних. - Обмежена інфраструктура для біометрії в сільських регіонах України.
Хмарні технології	- Зниження витрат на інфраструктуру на 30–50%. - Доступ до послуг у прифронтових зонах - Масштабування для МСБ і ВПО, - малоабонентів клієнтів.	- Залежність від стабільного інтернету, що проблематично в прифронтових зонах. - Ризики кібератак на хмарні платформи. - Недостатня експертиза в українських банках для хмарних рішень.
Чат-боти та віртуальні помічники	- Підвищення фінансової грамотності через консультації. - Спрощення доступу для осіб із низькою обізнаністю. - Підтримка ВПО через покрокові інструкції.	- Обмежена підтримка складних запитів. - Низька довіра до чат-ботів серед літнього населення України. - Високі витрати на розробку ШІ для чат-ботів (до \$200 тис.).

Продовження таблиці 1.2

Інтернет речей (IoT)	- Доступ до кредитів для МСБ і фермерів через альтернативні дані - Підтримка сільського населення через мікрострахування. - Автоматизація оцінки ризиків.	- Високі витрати на IoT-пристрої (до \$100 за одиницю). - Обмежена інфраструктура в сільських регіонах України (лише 20% покриття 4G). - Низька обізнаність МСБ про IoT-технології.
Відкритий банкінг	- Персоналізація продуктів для ВПО та МСБ через API. - Зниження бар'єрів для осіб із нестандартними профілями. - Стимулювання конкуренції для доступних послуг.	- Початкова стадія розвитку в Україні. - Ризики витоку даних через API. - Низька готовність банків до інтеграції через витрати.

Джерело: розроблено автором

Fintech-компанії сприяють зменшенню географічних бар'єрів: у світі близько 65% людей у сільських районах використовують мобільні фінансові додатки для доступу до банківських послуг, тоді як лише 15% мають доступ до традиційних банківських відділень. У сфері кредитування fintech-рішення дозволили знизити середню ставку за мікрокредитами на 30% завдяки автоматизованому аналізу кредитоспроможності клієнтів. Водночас рівень схвалення кредитів у fintech-компаніях досягає 80% порівняно з 40-50% у традиційних банках.

Fintech також стимулює використання цифрових валют і платіжних рішень. За даними Statista, обсяг глобальних цифрових платежів через платформи fintech у 2022 році перевищив 8 трильйонів доларів, що становить зростання на 20% порівняно з попереднім роком. Крім того, понад 60% малих і середніх підприємств у світі використовують fintech-послуги для управління фінансами, що сприяє розвитку бізнесу та економіки.

Таким чином, fintech-компанії стають ключовим драйвером фінансової інклюзії, надаючи доступ до фінансових послуг навіть у віддалених регіонах, знижуючи вартість послуг і впроваджуючи інноваційні рішення, які відповідають сучасним потребам споживачів.

Міжнародний досвід використання цифрових технологій демонструє успішні приклади застосування цифрових технологій для фінансової інклюзії, які можуть бути адаптовані в Україні:

- М-Pesa (Кенія): запущена в 2007 році, платформа М-Pesa дозволяє користувачам здійснювати платежі, перекази та отримувати мікрокредити через

мобільні телефони. За даними Світового банку, М-Pesa охопила 96% домогосподарств Кенії, значно знизивши рівень фінансової виключеності. Успіх М-Pesa базується на простоті інтерфейсу, низьких витратах і широкій мережі агентів;

- UPI (Індія): Unified Payments Interface (UPI) – це система миттєвих платежів, яка об'єднує банки, fintech-компанії та користувачів. UPI обробляє понад 10 мільярдів транзакцій щомісяця, що сприяло зростанню фінансової інклюзії в Індії з 50% у 2014 році до 80% у 2021 році. Ключовим фактором успіху є державна підтримка та інтеграція з біометричною системою Aadhaar;

- Ant Group (Китай): Платформа Alipay від Ant Group поєднує цифрові гаманці, мікрокредитування та інвестиційні продукти. За даними KPMG, Alipay охопила 1,3 мільярда користувачів, значна частина яких – жителі сільських регіонів. Використання ШІ для оцінки кредитоспроможності дозволило Ant Group надати кредити малому бізнесу, який раніше не мав доступу до фінансування.

Ці приклади демонструють, що успішна фінансова інклюзія залежить від поєднання технологічних інновацій, регуляторної підтримки та просвітницької роботи. Цифрові технології впливають на фінансову інклюзію через декілька каналів (рис. 1.6):

- зниження витрат - традиційні банківські послуги вимагають фізичних відділень і персоналу, що робить їх дорогими для малозабезпечених клієнтів. Цифрові платформи, такі як мобільний банкінг, знижують транзакційні витрати на 80–90% [18]. Наприклад, у Кенії М-Pesa дозволяє здійснювати перекази за 0,01 дол США, тоді як банківський переказ коштує 1–2 дол США;
- розширення географічного охоплення - цифрові технології дозволяють надавати послуги в регіонах без банківської інфраструктури. У Африці, за даними Світового банку, 60% користувачів фінансових послуг проживають у сільській місцевості, де доступ забезпечується через мобільні платформи;
- персоналізація продуктів - ШІ та великі дані дозволяють створювати фінансові продукти, адаптовані до потреб клієнтів. Наприклад, fintech-компанії в

Індії пропонують мікрокредити від 10 дол США із гнучкими умовами погашення, що відповідає потребам малого бізнесу;

- підвищення фінансової грамотності – цифрові платформи часто включають освітні функції, такі як поради щодо управління фінансами чи симулятори кредитів. В Україні monobank пропонує клієнтам аналітику витрат, що сприяє підвищенню фінансової обізнаності.

Рисунок 1.6 – Канали впливу цифрових технологій на фінансову інклюзивність

Джерело: розроблено автором

Незважаючи на переваги, цифрові технології пов'язані з певними викликами, а саме:

- кіберзагрози: Зростання цифрових сервісів супроводжується ризиками шахрайства та кібератак. За даними НБУ, у 2023 році в Україні зафіксовано 15% зростання кіберінцидентів у фінансовому секторі;
- *нерівномірний доступ до технологій*: У сільських регіонах України лише 70% населення має стабільний доступ до інтернету [26]. Це обмежує потенціал цифрових сервісів для фінансової інклюзії.
- регуляторні бар'єри: У багатьох країнах, включаючи Україну, регулювання fintech-галузі відстає від технологічного прогресу. Наприклад, Закон «Про платіжні послуги» в Україні лише частково вирішує питання інтеграції fintech-компаній;
- *низька фінансова грамотність, в тому числі цифрова*: Навіть за наявності цифрових сервісів багато користувачів не вміють ними користуватися, що підвищує кіберризики. За даними USAID, лише 40% українців мають базові знання про цифрові фінансові продукти.

Цифрові технології відіграють ключову роль у розвитку фінансової інклюзії, знижуючи витрати, розширюючи географічне охоплення та персоналізуючи фінансові продукти. Мобільний банкінг, цифрові гаманці, ШІ, блокчейн і біометрична ідентифікація дозволяють залучати до фінансової системи малозабезпечені верстви населення та жителів віддалених регіонів. Міжнародний досвід, такий як M-Pesa в Кенії чи UPI в Індії, демонструє ефективність цих технологій за умови державної підтримки та регуляторної адаптації. Фінансова інклюзія є ключовим елементом сучасної економіки, спрямованим на забезпечення доступу до фінансових послуг для всіх верств населення, зокрема тих, хто раніше залишався поза межами традиційної банківської системи.

1.3 Глобальні тренди розвитку цифрових технологій для фінансової інклюзії

Цифровізація фінансових послуг стала ключовим фактором трансформації світової економіки, сприяючи фінансовій інклюзії та забезпеченню доступу до фінансових інструментів для широких верств населення. Сучасні технології, такі як мобільні платежі, штучний інтелект, блокчейн, відкритий банкінг та хмарні рішення, змінюють способи надання фінансових послуг, роблячи їх більш доступними, ефективними та інклюзивними. Згідно зі звітом Світового банку «Global Findex Database 2024», 1,4 мільярда людей у світі все ще не мають доступу до фінансових послуг, але цифровізація скорочує цей розрив, особливо в країнах, що розвиваються. Цей розділ аналізує ключові світові тренди цифровізації фінансових послуг, такі як зростання мобільних платіжних систем, використання штучного інтелекту, розвиток блокчейн-технологій, впровадження відкритих банківських систем та хмарних технологій, з акцентом на їхній внесок у фінансову інклюзію, підкріплений практичними прикладами.

З розвитком цифрових технологій фінансові ринки зазнають значних трансформацій, що сприяють розширенню фінансової інклюзії через інноваційні підходи, такі як необанки, цифрові платформи, відкритий банкінг, API-економіка, використання великих даних (Big Data) та регуляторні ініціативи, зокрема директива PSD2 у Європейському Союзі. Ці тренди не лише змінюють способи надання фінансових послуг, але й створюють нові можливості для залучення маргіналізованих груп населення до фінансової системи. У цьому матеріалі розглядаються ключові аспекти цих змін, спираючись на актуальні звіти Світового банку, PwC, KPMG та інших джерел за 2023–2024 роки.

Необанки, або цифрові банки, які функціонують виключно в онлайн-просторі без фізичних відділень, стали одним із ключових трендів у розвитку фінансової інклюзії. Вони пропонують зручні, швидкі та доступні фінансові послуги, що особливо важливо для молодих користувачів, малого бізнесу та осіб із низьким рівнем доходу. Згідно зі звітом PwC "Global FinTech Report 2023" [22], необанки демонструють швидке зростання в країнах із високим рівнем проникнення інтернету, зокрема в Європі, Азії та Латинській Америці. Зростання кількості користувачів необанків у різних регіонах світу (Європа, Азія, Латинська Америка, Україна) за період 2020–2024 років представлено на рис. 1.7. Завдяки низьким операційним витратам, необанки пропонують конкурентоспроможні тарифи, що робить їх привабливими для клієнтів, які не можуть дозволити собі традиційні банківські послуги.

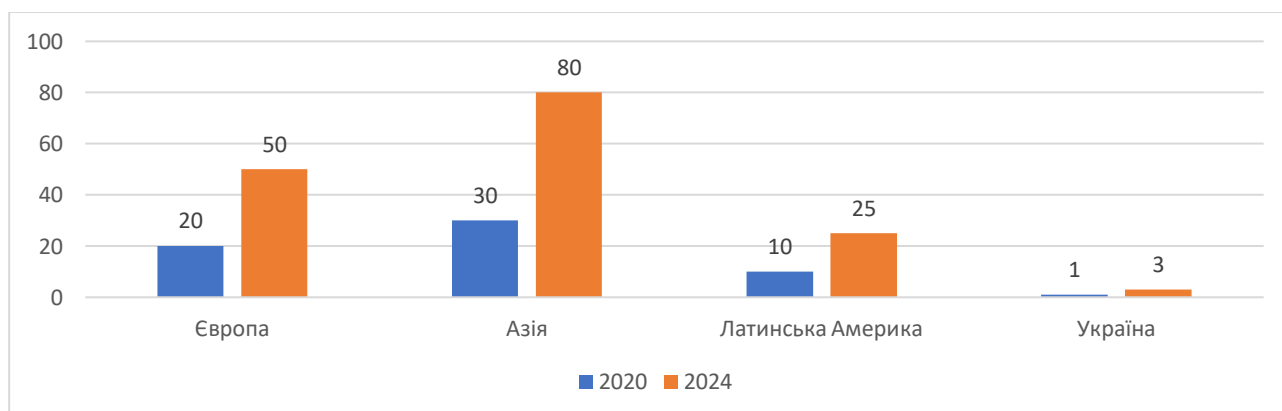

Рисунок 1.7. – Зростання популярності необанків і цифрових платформ в окремих країнах світу за 2020-2024 роки, млн. користувачів

Джерело: розроблено автором

В Україні, наприклад, необанк Monobank увійшов до списку 250 найкращих fintech-компаній світу за версією CNBC та Statista у 2024 році, що свідчить про його значний вплив на локальний ринок. Проте, як зазначає звіт Mezha.Media, частка необанків в Україні зменшилася з 7% у 2023 році до 4% у 2024 році через високі виклики, пов'язані з регуляторними та економічними умовами. Незважаючи на це, необанки продовжують сприяти фінансовій інклюзії, надаючи доступ до банківських рахунків, мікрокредитів та платіжних сервісів через мобільні додатки.

Мобільні платіжні системи та цифрові платформи є одним із найпотужніших інструментів цифровізації фінансових послуг, що сприяють фінансовій інклюзії. Завдяки широкому поширенню смартфонів (за даними Statista, у 2024 році 6,8 мільярда людей у світі використовують смартфони), мобільні додатки для платежів і переказів стали доступними навіть у віддалених регіонах. Прикладом є платіжна система M-Pesa, запущена в Кенії у 2007 році компанією Safaricom. M-Pesa дозволяє користувачам здійснювати платежі, перекази та навіть отримувати мікрокредити через мобільні телефони без необхідності мати банківський рахунок. Згідно зі звітом Світового банку за 2024 рік, M-Pesa допомогла залучити до фінансової системи 80% дорослого населення Кенії, включаючи тих, хто раніше не мав доступу до банківських послуг. У 2023 році M-Pesa обробила транзакції на суму понад 300 мільярдів доларів США, що підкреслює її масштабний вплив.

В Україні прикладом мобільних платіжних систем є Monobank, який обслуговує понад 3 мільйони користувачів. Monobank пропонує зручний інтерфейс для платежів, кредитування та управління фінансами, що робить його популярним серед молоді та малого бізнесу. Цифрові платформи, такі як iPay.ua в Україні, також відіграють важливу роль у розвитку безготівкової економіки. Згідно зі звітом McKinsey & Company за 2024 рік, використання готівки у світі скоротилося до 80% від рівня 2019 року, що сприяє популяризації цифрових платежів. Такі платформи дозволяють користувачам оплачувати послуги, здійснювати перекази та управляти фінансами в режимі реального часу, що особливо важливо для віддалених регіонів, де доступ до банківських відділень обмежений.

Такі платформи знижують бар’єри для доступу до фінансових послуг, дозволяючи користувачам із низьким доходом або без кредитної історії брати участь у фінансовій екосистемі. Частка безготівкових платежів у світі зросла до 20% від загального обсягу транзакцій, що сприяє фінансовій інклюзії в регіонах із низьким рівнем банківського охоплення.

Наступний тренд це розвиток відкритих банківських систем (Open Banking) та API-економіки. Відкритий банкінг (Open Banking) є ще одним важливим трендом, який трансформує фінансову індустрію. Ця концепція передбачає надання доступу до фінансових даних клієнтів третім сторонам через стандартизовані програмні інтерфейси (API), що дозволяє створювати нові продукти та послуги. Згідно зі звітом KPMG "Fintech Trends 2024", відкритий банкінг сприяє фінансовій інклюзії, дозволяючи fintech-компаніям пропонувати персоналізовані фінансові рішення для клієнтів із різними потребами. Порівняння ключових характеристик відкритих банківських систем у різних регіонах (ЄС, Україна, Азія) за такими параметрами: рівень впровадження, регуляторна база, вплив на фінансову інклюзію наведено в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3 - Порівняння ключових аспектів відкритих банківських систем (Open Banking)

Регіон	Рівень впровадження	Регуляторна база	Вплив на фінансову інклюзію
ЄС	Високий (PSD2)	Директива PSD2, GDPR	Доступ до персоналізованих фінансових продуктів
Україна	Початковий (2024)	Стратегія НБУ, підготовка до PSD2	Зростання конкуренції, доступ для МСБ
Азія	Середній	Локальні стандарти (напр., UPI в Індії)	Масові цифрові платежі, мікрокредитування

Джерело: розроблено автором

В Україні Національний банк активно працює над впровадженням відкритого банкінгу, плануючи його запуск у 2024 році. Це включає створення технічних стандартів та регуляцій, які забезпечать безпеку даних і захист прав споживачів.

API-економіка, яка лежить в основі відкритого банкінгу, дозволяє інтегрувати фінансові сервіси в нефінансові платформи, наприклад, у додатки для електронної комерції чи логістики. Звіт Tranzzo за 2025 рік підкреслює, що 71% українських fintech-компаній вважають API ключовою технологією для розвитку.

Відкритий банкінг (Open Banking) також сприяє конкуренції на ринку, знижуючи бар'єри для входу нових гравців. Наприклад, у країнах ЄС директива PSD2 зобов'язує банки надавати доступ до даних клієнтів ліцензованим fintech-компаніям, що стимулює інновації та розширює доступ до фінансових послуг для малозабезпечених груп населення.

Не менш важливим напрямом є використання штучного інтелекту (ШІ) та великих даних (Big Data). Штучний інтелект (ШІ) і великі дані (Big Data) трансформують фінансові послуги, роблячи їх більш персоналізованими та доступними. ШІ дозволяє аналізувати величезні обсяги даних для оцінки кредитоспроможності, прогнозування фінансових ризиків і надання індивідуальних фінансових продуктів. PwC у "Global FinTech Report 2023" підкреслює, що компанії, які використовують ШІ, знижують ризики неповернення кредитів на 20–30% порівняно з традиційними методами. Наприклад, компанія Tala, що працює в країнах Африки та Азії, використовує ШІ для аналізу альтернативних даних, таких як транзакції в мобільних додатках і поведінка користувачів у соціальних мережах, щоб надавати мікрокредити особам без кредитної історії. У 2023 році Tala надала кредити 7 мільйонам клієнтів, 90% з яких раніше не мали доступу до банківських позик.

Використання великих даних (Big Data) стало революційним інструментом для оцінки кредитоспроможності, особливо для осіб, які не мають традиційної кредитної історії. За даними СБ, близько 1,4 мільярда людей у світі залишаються поза межами фінансової системи через відсутність доступу до кредитів. Big Data дозволяє аналізувати альтернативні джерела даних, такі як транзакції в мобільних додатках, поведінка в соціальних мережах або історія платежів за комунальні послуги, для оцінки фінансової надійності клієнтів (рис.1.8).

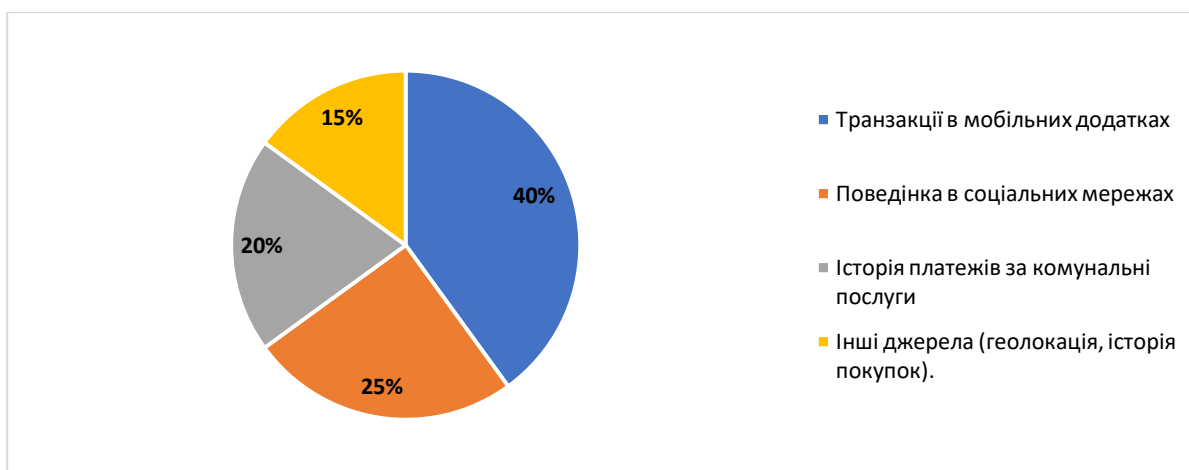

Рисунок 1.8 – Використання великих даних для оцінки кредитоспроможності
Джерело: Складено автором на основі звіту PwC 2023

Рисунок 1.8 показує частку різних джерел даних, які використовуються fintech-компаніями для оцінки кредитоспроможності. Як бачимо, перевага віддається мобільним додаткам. PwC зазначає, що fintech-компанії, які використовують Big Data та штучний інтелект, можуть знижувати ризики неповернення кредитів на 20–30% порівняно з традиційними методами оцінки. В Україні, наприклад, мікрофінансові організації використовують Big Data для надання швидких кредитів малому бізнесу та фізичним особам, що сприяє фінансовій інклюзії. Згідно з дослідженням Kantar Ukraine, 78,7% українців знають про штучний інтелект, який часто застосовується разом із Big Data для аналізу даних і персоналізації фінансових пропозицій.

В Україні ШІ активно застосовується мікрофінансовими організаціями, такими як Moneyveo, для оцінки ризиків і швидкого схвалення кредитів. 78,7% українців знають про ШІ, а 30% уже використовували фінансові продукти, створені за допомогою цієї технології. Використання великих даних дозволяє створювати фінансові продукти, адаптовані до потреб клієнтів із низьким доходом, що сприяє їхній інтеграції у фінансову систему. Проте викликом залишається захист даних, що вимагає відповідних регуляторних рамок, таких як GDPR в ЄС.

Регуляторні ініціативи, такі як PSD2, встановлюють суворі вимоги до обробки даних, що допомагає підвищити довіру споживачів до таких технологій і тим самим сприяє фінансовій інклюзивності.

Регуляторні ініціативи, зокрема директива PSD2 у Європейському Союзі, відіграють ключову роль у формуванні сучасного фінансового ландшафту фінансової інклюзії (рис. 1.9). PSD2, прийнята в 2015 році та імплементована в більшості країн ЄС до 2019 року, зобов'язує банки надавати доступ до даних клієнтів ліцензованим третім сторонам через API, що сприяє розвитку відкритого банкінгу та конкуренції на ринку. PSD2 значно розширила доступ до фінансових послуг у Європі, особливо для маргіналізованих груп, таких як мігранти та особи з низьким доходом.

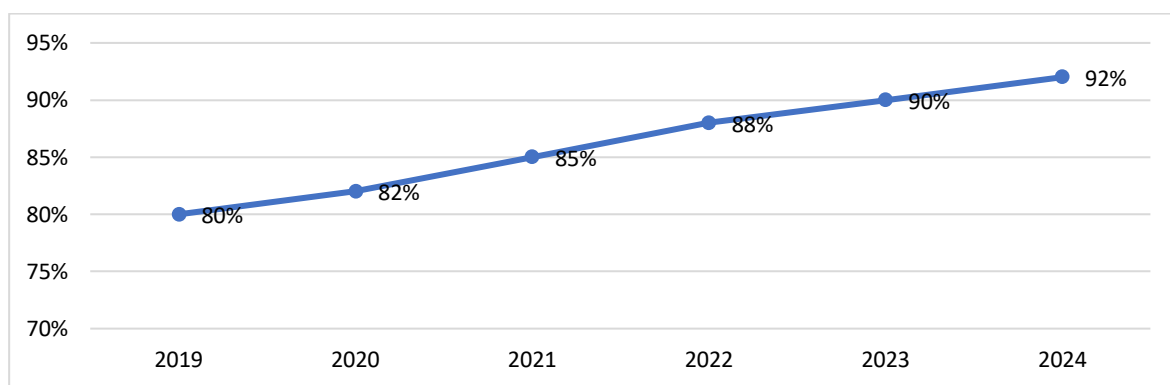

Рисунок 1.9 – Вплив PSD2 на фінансову інклюзію

Джерело розроблено автором

Рисунок 1.9 ілюструє позитивний вплив PSD2 на фінансову інклюзію. В Україні НБУ планує імплементацію принципів PSD2 у рамках стратегії фінансової євроінтеграції. НБУ зазначає, що приєднання України до Єдиної зони платежів у євро (SEPA) спростить і здешевить транскордонні перекази, що сприятиме фінансовій інклюзії для українців, які працюють за кордоном. Крім того, PSD2 посилює вимоги до кібербезпеки та захисту даних, що є критично важливим для забезпечення довіри до цифрових фінансових сервісів.

Регуляторні ініціативи також стимулюють розвиток RegTech (регуляторних технологій), які допомагають фінансовим установам відповідати вимогам законодавства. Частка RegTech в Україні зменшилася з 7% до 6% у 2024 році, але ці технології залишаються важливими для забезпечення прозорості та безпеки.

Звіти Світового банку, PwC та KPMG за 2023–2024 роки підкреслюють ключові тренди у розвитку fintech, які сприяють фінансовій інклюзії. Звіт Світового банку "Global Findex Database 2024" зазначає, що цифрові технології,

такі як мобільні платежі та необанки, допомогли збільшити кількість осіб із банківськими рахунками на 50% у країнах, що розвиваються, за останнє десятиліття. Особливу увагу приділено розвитку цифрової інфраструктури (Digital Public Infrastructure, DPI), яка в таких країнах, як Індія (UPI) та Бразилія (PIX), значно прискорила доступ до фінансових послуг.

Звіт PwC "Global FinTech Report 2023" акцентує на зростанні інвестицій у fintech, зокрема в технології штучного інтелекту та блокчейну. Згідно з даними, 94% українських fintech-компаній вважають ШІ перспективною технологією, що підтверджує глобальний тренд. PwC також зазначає, що гіперперсоналізація фінансових послуг завдяки аналізу даних сприяє залученню нових клієнтів і підвищенню їхньої лояльності.

KPMG у звіті "Fintech Trends 2024" виділяє три ключові напрямки: розвиток відкритого банкінгу, зростання попиту на криптоплатежі та посилення кібербезпеки. Зокрема, блокчейн-технології, які використовуються для токенизації активів і прискорення транзакцій, можуть знизити витрати на 30%, що робить фінансові послуги доступнішими. Крім того, KPMG підкреслює важливість регуляторних ініціатив, таких як PSD2, для створення прозорої та безпечної екосистеми. Підсумуємо основні fintech-тренди, згадані у звітах Світового банку, PwC та KPMG, із зазначенням їхнього впливу на фінансову інклюзію (табл 1.4).

Таблиця 1.4 – Узагальнення ключових fintech-трендів за звітами Світового банку, PwC, KPMG (2023–2024) та їхній зв'язок з фінансовою інклюзією

Джерело	Тренд	Вплив на фінансову інклюзію
Світовий банк 2024	Цифрова інфраструктура (DPI)	Збільшення банківських рахунків на 50% у країнах, що розвиваються
PwC 2023	Штучний інтелект і Big Data	Гіперперсоналізація, зниження ризиків кредитування

Продовження таблиці 1.4

KPMG 2024	Відкритий банкінг, блокчейн	Доступ до нових продуктів, зниження витрат на транзакції
--------------	--------------------------------	---

Джерело розроблено автором

Глобальні тренди розвитку цифрових технологій для фінансової інклюзії демонструють значний потенціал для трансформації фінансового сектору. Необанки та цифрові платформи забезпечують доступ до фінансових послуг для широких верств населення, відкритий банкінг та API-економіка сприяють інноваціям і конкуренції, а Big Data дозволяє оцінювати кредитоспроможність нетрадиційних клієнтів. Регуляторні ініціативи, такі як PSD2, створюють правову основу для безпечного розвитку цих технологій, а звіти Світового банку, PwC та KPMG підтверджують їхній позитивний вплив на фінансову інклюзію. У майбутньому очікується подальше зростання безготівкової економіки, інтеграція штучного інтелекту та блокчейну, а також посилення кібербезпеки, що сприятиме ще більшій доступності фінансових послуг у всьому світі.

Практичні приклади демонструють, як цифровізація фінансових послуг сприяє фінансовій інклюзії. У Індії платіжна система Unified Payments Interface (UPI), яка обробила 10 мільярдів транзакцій у 2023 році, дозволила навіть малозабезпеченим верствам населення здійснювати безготівкові платежі через смартфони. У Бразилії платіжна система PIX, запущена центральним банком у 2020 році, охопила 70% населення, включаючи тих, хто раніше не мав банківських рахунків. В Україні проєкт "Дія" інтегрує фінансові послуги, такі як цифрові банківські картки, що спрощує доступ до фінансових інструментів для громадян.

Ці приклади підкреслюють, що цифровізація фінансових послуг не лише підвищує ефективність, але й створює нові можливості для інклюзії. СБ зазначає, що країни з розвиненою цифровою інфраструктурою (DPI) досягли 50%-го зростання кількості банківських рахунків серед населення з низьким доходом за останні 10 років.

Незважаючи на прогрес, цифровізація фінансових послуг стикається з викликами, такими як кібербезпека, регуляторні бар'єри та нерівномірний доступ до технологій. Виникає необхідність посилення кібербезпеки, оскільки 40% fintech-компаній повідомили про зростання кібератак у 2023 році. В Україні, за даними Mezha.Media (2025), лише 6% fintech-компаній активно інвестують у RegTech для відповідності регуляторним вимогам, що може уповільнити розвиток.

Перспективи цифровізації залишаються оптимістичними. Експерти прогнозують, що до 2027 року 80% фінансових транзакцій у світі відбуватимуться через цифрові канали. У країнах, що розвиваються, таких як Україна, зростання проникнення інтернету та смартфонів сприятиме подальшій інклюзії. Наприклад, приєднання України до SEPA (згідно з НБУ, 2023) спростить транскордонні перекази, що позитивно вплине на мігрантів і малий бізнес.

Світові тренди цифровізації фінансових послуг, такі як мобільні платежі, штучний інтелект, блокчейн, відкритий банкінг і хмарні технології, кардинально змінюють фінансовий сектор, сприяючи фінансовій інклюзії. Практичні приклади, такі як M-Pesa в Кенії, Tala в Африці, Nubank у Бразилії та Monobank в Україні, демонструють, як цифрові рішення залучають до фінансової системи маргіналізовані групи населення. Регуляторні ініціативи, такі як PSD2, і розвинена цифрова інфраструктура, як UPI в Індії, створюють сприятливі умови для розвитку доступних фінансових послуг. У майбутньому очікується подальше зростання безготівкових платежів, інтеграція нових технологій і посилення кібербезпеки, що зробить фінансову систему ще більш інклюзивною та ефективною.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФІНАНСОВОЇ ІНКЛЮЗІЇ В УКРАЇНІ

2.1 Поточний стан фінансової інклюзії в Україні

Фінансова інклюзія є важливим драйвером економічного та соціального розвитку країн, забезпечуючи доступ до фінансових послуг для широких верств населення. Визначення Всесвітнього банку фінансової інклюзії як "доступу до корисних та доступних фінансових послуг для всіх верств населення" [] є особливо релевантним для нашої країни. Проведемо комплексний аналіз поточного стану фінансової інклюзії в Україні, виявимо ключові тенденції та проблеми. Для України, яка стикається з воєнними викликами, економічною нестабільністю та регіональними диспропорціями, забезпечення рівного доступу до банківських сервісів є критично необхідним. Однак відсутність уніфікованої методології оцінки фінансової інклюзії ускладнює виявлення бар'єрів і розробку ефективних стратегій.

У контексті глобального переходу до цифрових технологій, що сприяють розширенню фінансової інклюзії, Україна стикається з низкою викликів, які впливають на доступність фінансових і банківських послуг для громадян

Оцінити рівень фінансового охоплення в Україні, зокрема в банківському секторі, складно через брак загальноприйнятої методології. За класифікацією Світового банку, Україна до 2023 року належала до країн із доходом нижче середнього, а рівень проникнення фінансових послуг у 2021 році (63% осіб віком 15+ мали банківський рахунок) не перевищував середній показник для цієї групи країн (рис. 2.1).

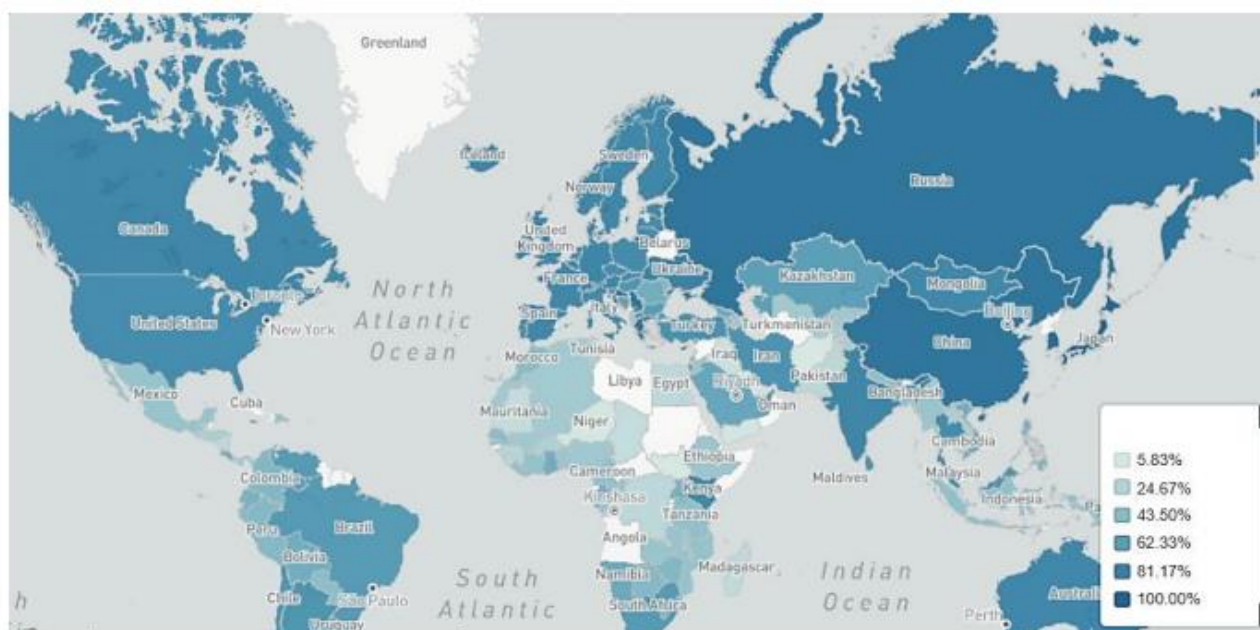

Рисунок 2.1 – Частка дорослого населення (15+), яке має банківський рахунок, за групами країн за рівнем доходу (%)

Джерело: розроблено автором [20]

Проаналізуємо рівень фінансової інклюдії в Україні, використовуючи дані Global Findex Світового банку. Через відсутність динамічних даних було застосовано порівняльний підхід, зокрема метод аналогій, щоб оцінити стан фінансового охоплення населення. Для порівняння обрані країни з подібними соціокультурними характеристиками, але різним рівнем економічного розвитку: Польща, Грузія, Білорусь та Чехія. Додатково розглянуто держави, які демонструють вищі темпи економічного зростання та соціального прогресу порівняно з Україною.

Дослідження відстежує зміни в ключових індикаторах фінансової інклюдії серед дорослого населення України у порівняльному аспекті з іншими країнами. Аналіз охоплює такі параметри:

- рівень відкриття банківських рахунків
- доступність кредитних продуктів
- активність використання цифрових платежів

- традиції заощадження коштів

Результати порівняльного аналізу ключових показників фінансової інклюзії (таблиця 2.1) демонструють як прогрес, так і певні відставання українських показників відносно країн з подібними соціально-економічними умовами та держав з високим рівнем доходів. Однак зафіксовано зниження частки населення, схильного до заощаджень, що може вказувати на зміни у фінансовій поведінці або економічній ситуації в країні.

Таблиця 2.1 - Зміна основних показників фінансової доступності для громадян України (15+) у порівнянні з іншими державами

Показник	Україна		Грузія		Польща		Чехія	
	2014	2017	2014	2017	2014	2017	2014	2017
Базові фінансові послуги								
Наявність рахунку у фінансовій установі, %	53	63 ↑	40	61	78	87	82	81
Наявність кредитної картки, %	27,5	26,7 ↓	17,8	14,6	16,8	16,5	25,7	25,0
Наявність дебетової картки, %	39,7	49,4 ↑	29,6	39,9	49,5	79,3	64,0	75,0
Здійснення покупок за допомогою карток, %	35,0	39,1 ↑	17,3	18,5	42,3	73,7	58,5	66,5
Депозитний рахунок на 1000 дорослих у фінансових установах	3045,2	3029,6 ↓	1621,8	2080,2	2071,9	2353,4	2356,4	1674,7
Зареєстрована кількість власників депозитних рахунків у банках (на 1000 осіб)	1940,1	1672,8 ↓	1187,5	1552,1	1040,9	1073,0	-	-
Позики отримані, %	21,7	21,7	20,3	27,4	26,8	30,5	28,5	29,5
Кошти, що збережені у фінансових закладах, %	7,8	12,9 ↑	1,0	4,6	20,8	32,6	37,6	45,3
Збереження до пенсійного віку за останні 12 міс., %	14,4	11,2 ↓	0,9	2,4	15,8	20,1	38,8	41,0
Отримана заробітна плата на банківський рахунок, %	40,0	51,0 ↑	18,1	43,3	40,7	60,2	59,2	67,3
Цифрові банківські послуги								
Здійснені або отримані цифрові платежі, % (вік 15+)	44,1	60,7 ↑	20,8	53,0	62,5	81,9	78,2	79,6
Плата за послуги за допомогою мобільного телефону чи інтернету, % (вік 15+)	11,8	18,1 ↑	5,3	9,9	43,8	52,4	43,2	52,5

Джерело: складено автором [28]

Фінансова інклюзія, зокрема володіння трансакційним рахунком, вважається початковим етапом свідомого залучення до фінансової системи. В Україні обсяг коштів, розміщених у фінансових установах, залишається низьким, хоча поступово зростає. За досліджуваний період частка населення з банківськими рахунками

збільшилася на 10 відсоткових пунктів. Водночас у 2017 році лише 12,9% працездатного населення країни заощаджувало кошти у фінансових установах, тоді як у Польщі цей показник сягав 32,6% (рис. 2.2).

Право власності на банківський рахунок є ключовим показником фінансової інклюзії. За даними Світового банку, у країнах із високим доходом (США, Німеччина) 97% осіб віком 15+ мають рахунки, у країнах із доходом вище середнього (Польща, Чилі) — 86%, у країнах із доходом нижче середнього (Україна, Індія) — 63%, а в країнах із низьким доходом (Ефіопія, Уганда) — 37%. В Україні у 2021 році 63% осіб мали банківський рахунок, що відповідало середньому показнику для її групи, але у 2024 році цей показник зріс до 68% завдяки FinTech-платформам (monobank, Privat24) і програмам, як «Підтримка». У містах (Київ, Львів) охоплення сягає 75–80%, у сільських регіонах — 50–55% через брак інфраструктури. Жінки (58%) частіше використовують цифрові платежі, ніж чоловіки (52%), але рідше беруть кредити. Літні люди (25% користувачів цифрових сервісів) і вимушені переселенці стикаються з найбільшими бар'єрами.

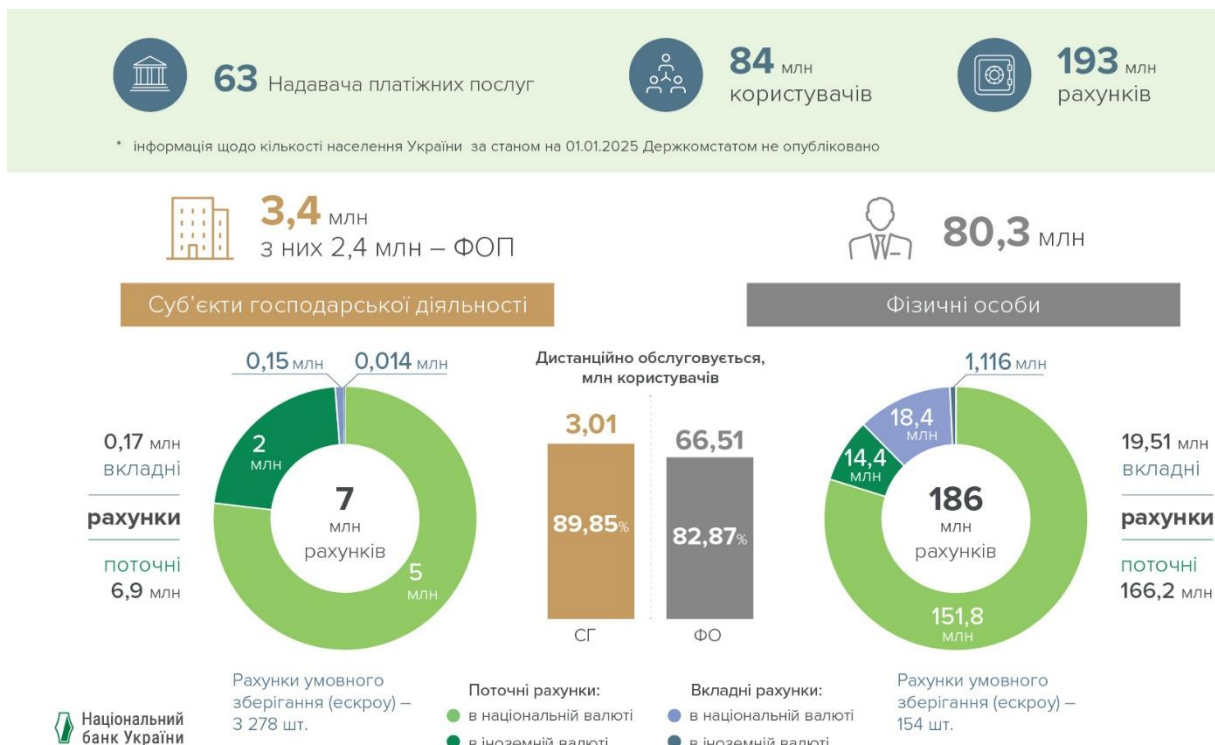

Рисунок 2.2 – Кількість користувачів та кількість відкритих ними рахунків станом на 01.01.2025 р.

Джерело: складено автором [28]

Широке застосування цифрових рішень і систем безготівкових платежів сприяло збільшенню кількості платіжних карток, здебільшого дебетових, якими користується 49,4% населення України. Для порівняння, у Данії та Норвегії цей показник становить 97,4% і 98,1% відповідно. Поширення кредитних карток в Україні значно нижче, приблизно вдвічі менше порівняно з дебетовими. Згідно з інформацією НБУ, у травні 2022 року обсяг операцій (безготівкових і зняття готівки) з картками, емітованими українськими банками, в Україні та за її межами склав 637 млн транзакцій на загальну суму 573,7 млрд грн. (рис. 2.3).

Рисунок 2.3 – Операції з використанням платіжних карток в Україні та за кордоном за 1 кв.2025 року

Джерело: складено автором [28]

Дебетові картки є основним інструментом фінансової інклюзії в Україні, забезпечуючи доступ до безготівкових платежів і банківських рахунків. Широке застосування цифрових технологій сприяло зростанню їхньої кількості: у 2023 році дебетовими картками володіли 49,4% українців, у 2024 році — 52%. Для порівняння, у Данії та Норвегії цей показник становить 97,4% і 98,1%, у Польщі —

87%. У березні 2025 року загальна кількість емітованих карток сягнула 137,5 млн, з яких 80% (110 млн) — дебетові, а активних — 59,5 млн. Безконтактні картки становлять 60%, токенизовані (Apple Pay, Google Pay) — 28,2% (16,8 млн). Кредитні картки використовуються вдвічі рідше (25%) через вищі ризики та вимоги. У травні 2022 року обсяг операцій із картками склав 637 млн на 573,7 млрд грн, у I кварталі 2025 року — 2 191,3 млн на 1 646,5 млрд грн, з яких 95,2% (2 086,4 млн) були безготівковими. Найбільша частка операцій припадає на торговельні мережі (72,9% за кількістю, 48,8% за сумою, середня сума — 344 грн), онлайн-оплату (14,4%, 580 грн) і перекази (7,8%, 1 845 грн). Безконтактні операції у 2025 році досягли 507,2 млрд грн, порівняно з 403 млрд грн у 2024 році, а операції з фізичним зчитуванням скоротилися до 3,1%.

В Україні дебетові картки відіграють провідну роль у розвитку безготівкової економіки та підвищенні фінансового охоплення, особливо в умовах цифровізації та повоєнних викликів. Продовжується тенденція до зростання частки та обсягів безготівкових платежів із використанням платіжних карток, про що свідчать дані щодо операцій, здійснених картками, випущеними українськими банками, у I кварталі 2025 року.

Загальна кількість операцій (безготівкових і з отримання готівки) у I кварталі 2025 року склала 2 191,3 млн одиниць на суму 1 646,5 млрд грн, що перевищує показники I кварталу 2024 року (1 950,9 млн операцій на 1 489,7 млрд грн).

Безготівкові операції становили 2 086,4 млн транзакцій на суму 1 073,5 млрд грн, демонструючи зростання на 13,5% за кількістю та 11,7% за сумою порівняно з аналогічним періодом 2024 року. Частка безготівкових операцій у I кварталі 2025 року досягла 65,2% від загальної суми транзакцій і 95,2% від їхньої кількості, що вище за показники I кварталу 2024 року (64,5% і 94,2% відповідно). 95 із 100 операцій із картками — безготівкові.

Аналіз структури безготівкових операцій показує, що в I кварталі 2025 року найбільша частка за сумою (48,8%) і кількістю (72,9%) припадала на розрахунки в торговельних мережах, де було здійснено 1 521,4 млн транзакцій на 523,6 млрд грн. Оплата товарів і послуг в інтернеті склала 16,2% за сумою та 14,4% за кількістю.

Перекази з картки на картку становили 28,1% за сумою та 7,8% за кількістю, що нижче за показники 2024 року (32,9% і 8,9% відповідно).

Середня сума однієї операції в I кварталі 2025 року була такою:

- у торговельних мережах – 344 грн (у 2024 році – 327 грн);
- для переказів із картки на картку – 1 845 грн (у 2024 році – 1 931 грн);
- для оплати в інтернеті – 580 грн (у 2024 році – 541 грн).

Кількість активних POS-терміналів у торговельних і сервісних мережах зросла на 4,1% з початку 2025 року, досягнувши 517 тис. одиниць, а кількість пунктів прийому карток збільшилася на 5,3% – до 546 тис. Банкоматна мережа скоротилася на 1%, налічуючи 15,6 тис. одиниць.

Загальна кількість емітованих платіжних карток у березні 2025 року склала 137,5 млн, що на 4% більше, ніж на початку року. Активні картки, з якими проводилися операції, зросли на 1% – до 59,5 млн (порівняно з 58,8 млн на 01.01.2025).

Кількість безконтактних карток збільшилася на 1%, і вони становлять близько 60% активних карток. Токенізовані картки, популярні серед українців, зросли на 2% – до 16,8 млн, охоплюючи 28,2% активних карток.

Частка операцій із фізичним зчитуванням карток у торговельних мережах зменшилася до 3,1% за сумою та 2,2% за кількістю (у 2024 році – 7% і 5,8%). Безконтактні операції (з картками чи гаджетами) досягли 507,2 млрд грн у I кварталі 2025 року, порівняно з 403 млрд грн у 2024 році (рис. 2.4).

У порівнянні з січнем 2022 року (до початку війни) кількість операцій зменшилася лише на 3,4%, тоді як їх сума зросла на 31,5%. Наприклад, у травні 2022 року в Україні було проведено понад 582 мільйони операцій за допомогою платіжних карток на загальну суму близько 502,4 млрд грн. Це на 7,5% менше за кількістю, але на 20,4% більше за обсягом коштів у порівнянні з січнем того ж року. Через зниження доходів понад 20% громадян вдалися до оформлення нових кредитів.

Рисунок 2.4 – Розподіл безготівкових операцій з використанням платіжних карток в Україні

Джерело: складено автором [28]

Згідно з даними за перший квартал 2024 року, українці все частіше використовують безготівкові розрахунки. За цей період було здійснено 1 950,9 млн операцій (включаючи зняття готівки) на суму 1 489,7 млрд грн як в Україні, так і за кордоном. Це свідчить про поступовий перехід від готівкових платежів до цифрових та безготівкових транзакцій, що сприяє розвитку фінансової інклюзії [29].

Доступність банківських послуг для населення значною мірою залежить від кількості відділень банків на 100 тис. мешканців. Наприклад, у країнах ЄС цей показник у середньому становить 28, але варіюється залежно від держави: у Іспанії – 68, у Франції – 38, у Польщі та Словенії – 31, у Румунії – 29, у Словаччині – 28, у Латвії – 18, а в Німеччині – 14. За даними Світового банку, у країнах із низьким рівнем доходів на 100 тис. осіб припадає лише 3 банківські відділення, у державах із середніми доходами – 12, а у високорозвинених країнах – 21 [30].

Україна відстає від європейських стандартів за цим показником, що обмежує доступ громадян до фінансових послуг. Дослідження рівня фінансової інклюзії в Україні свідчить, що значна частина населення стикається з труднощами у отриманні банківських послуг через різні бар'єри, що призводять до їхнього виключення з фінансової системи (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 Основні перешкоди для фінансової інклюзії в Україні (дані на початок 2021 року, опитування громадян від 15 років, %)

Причина	Рівень, %
Відсутність рахунку через недостатню кількість коштів	28,85
Відсутність рахунку через відсутність довіри до фінансових установ	24,88
Відсутність рахунку, оскільки фінансові послуги занадто дорогі	19,76
Відсутність рахунку, оскільки фінансові установи занадто далеко	11,09
Відсутність облікового запису, оскільки хтось із сім'ї має обліковий запис	10,55
Відсутність рахунку через відсутність необхідної документації	4,11
Відсутність рахунку через відсутність потреби у фінансових послугах	3,54
Відсутність рахунку через релігійні причини	1,46

Джерело: складено автором [27]

Ще 58,35% громадян взагалі не користуються банківськими послугами, оскільки їхні доходи занадто низькі для відкриття рахунків. Ці дані підтверджують зв'язок між рівнем добробуту населення та його фінансовою активністю. Більшість українців з низькими зарплатами просто не бачать сенсу в банківських рахунках – їм вистачає готівки для повсякденних потреб.

Окрім фінансових обмежень, ключовими причинами низької фінансової інклюзії є недовіра до банків – серед тих, хто не має рахунків, 50,33% вказують на цей фактор та несприятлива цінова політика банків – 40% українців відмовляються від послуг через високі кредитні ставки та низькі депозитні відсотки.

Багато хто відмовляється від банківських послуг через:

- високі комісії за обслуговування;
- складність оформлення;
- низькі відсотки по депозитам;

- занадто високі кредитні ставки

Особливо серед старшого покоління поширена звичка отримувати зарплату готівкою та розраховуватися нею за всі покупки.

Це завдання потребує спільних дій комерційних банків, НБУ та уряду. У разі успіху рівень фінансової інклюзії зросте, що сприятиме стабілізації економіки.

Багато людей просто не розуміють переваг безготівкових платежів або бояться складних банківських продуктів. Дослідження показують, що майже 30% українців, які мають банківські рахунки, відмовляються від використання фінансових послуг через нестачу коштів. Більшість українців з низькими зарплатами просто не бачать сенсу в банківських рахунках – їм вистачає готівки для повсякденних потреб. Майже 60% населення не користуються банківськими послугами саме через брак коштів.

Реформи в банківському секторі України призвели до скорочення асортименту фінансових послуг, доступних для мешканців сільських регіонів. Рівень доступності банківських і фінансових сервісів у селах залишається значно нижчим порівняно з міськими територіями, що підтверджується статистичними даними (рис. 2.5).

Рисунок 2.5 – Розподіл доходів міського та сільського населення у світі та в Україні (тис. дол США)

Джерело: складено автором [29]

Аналіз економічної ситуації в Україні у 2019 році вказує на суттєві диспропорції у доходах між міським і сільським населенням. За оцінками Світового банку, середній річний дохід на душу населення в Україні у 2019 році становив приблизно 2,180 доларів США, але детальний розподіл за місцем проживання не був чітко задокументований у відкритих джерелах. Проте відомо, що сільське населення переважно має нижчі доходи, що обмежує їхню фінансову активність. Цей фактор негативно впливає на фінансову інклюзію, оскільки низький рівень доходів корелює з недостатньою фінансовою обізнаністю та обмеженими можливостями для використання фінансових інструментів, таких як відкриття банківських рахунків чи розміщення коштів на депозитах. Низька доступність банківських відділень і POS-терміналів у сільських регіонах, а також обмежене покриття швидкісним інтернетом (лише 65% сільських територій мали стабільний доступ у 2023 році), додатково ускладнюють інтеграцію сільського населення до фінансової системи.

Така економічна ситуація формує низку проблем у сфері фінансової інклюзії:

1. Значне відставання у рівні фінансової грамотності.
2. Обмежені можливості для ефективного розподілу власних коштів.
3. Складності у доступі до базових банківських продуктів.
4. Низька активність у використанні депозитних програм.
5. Мінімальна залученість у безготівкових розрахунках.

Ця ситуація потребує комплексного підходу до вирішення, зокрема:

- стимулювання економічного зростання (новий бізнес, робочі місця, підвищення зарплат);
- підвищення фінансової грамотності населення;
- зміни політики банків (зниження вартості послуг, прозорі умови).

2.2 SWOT-аналіз використання цифрових технологій для фінансової інклюзії в Україні

Банківські установи можуть використовувати цифрові технологічні рішення для надання різних фінансових послуг бідним верствам населення, що в кінцевому підсумку призведе до фінансової інклюзії. Застосування технологій допомагає їм забезпечити єдині процеси в банківській сфері, а також знизити операційні витрати.

Цифрова фінансова інклюзія має значний потенціал для зменшення економічних і соціальних наслідків криз. Розширення доступу до фінансових послуг для домогосподарств із низькими доходами та малих підприємств може сприяти більш інклюзивному економічному відновленню. Проте ці можливості не є автоматичними, оскільки пандемія може загострити наявні проблеми фінансової ізоляції та породити нові ризики, пов'язані з використанням цифрових фінансових інструментів. Таким чином, створення ефективного механізму цифрової фінансової інклюзії, який підходить як для розвинених країн, так і для тих, що розвиваються, є критично важливим для просування фінансової інклюзії на різних етапах розвитку та досягнення значних результатів у реалізації Цілей сталого розвитку (ЦСР).

Фінансова інклюзія є ключовим елементом економічного розвитку, що забезпечує доступ до фінансових послуг для всіх верств населення, зокрема соціально вразливих груп. В Україні, де воєнні виклики, економічна нестабільність і регіональні диспропорції ускладнюють доступ до традиційних банківських сервісів, цифрові технології, такі як FinTech, мобільні додатки, штучний інтелект (ШІ) і блокчейн, відкривають нові можливості для підвищення фінансової інклюзії. SWOT-аналіз дозволяє системно оцінити сильні та слабкі сторони, можливості й загрози використання цих технологій, визначаючи стратегічні напрями їхнього впровадження. Мета цього дослідження — проаналізувати потенціал цифрових технологій для забезпечення фінансової інклюзії в Україні, враховуючи сучасні виклики та глобальні тренди.

Фінансова інклюзія передбачає забезпечення доступу до фінансових продуктів (банківські рахунки, кредити, платежі, страхування) для осіб, які традиційно виключені з фінансової системи через низький дохід, географічну віддаленість чи брак документів.

Мобільні фінансові послуги на базі Інтернету, розроблені комерційними банками, є інноваціями в наданні фінансових послуг і, як результат, можуть посилити конкурентні переваги банків за рахунок зниження операційних витрат. Дослідження свідчать, що між розвиненими країнами та державами, що розвиваються, існує суттєвий цифровий розрив. Так, у низці регіонів Африки, Азії та Латинської Америки доступ до Інтернету залишається критично низьким, особливо поза межами великих міст (рис. 2.6). Це обмежує можливості фінансової інклюзії через цифрові канали.

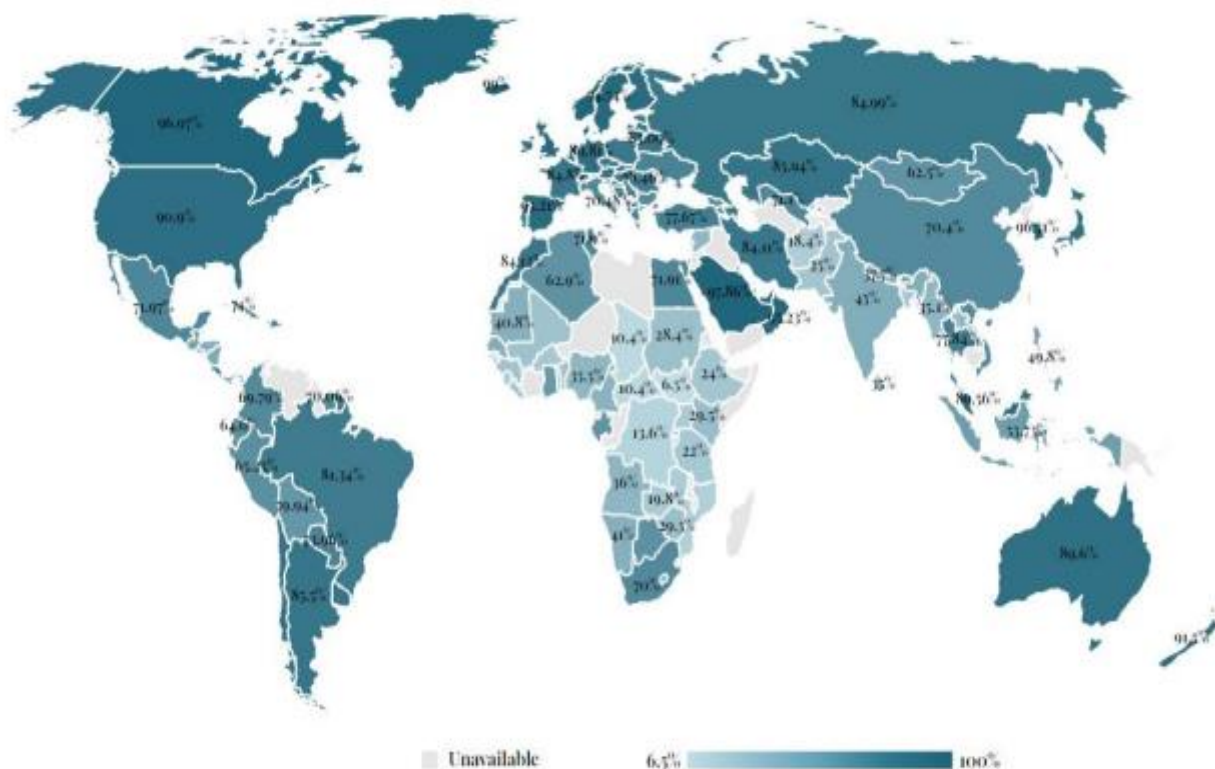

Рисунок 2.6 – Користувачі Інтернету за країнами, %, 2023 р. [27]

Цифрові технології відіграють ключову роль у подоланні бар'єрів фінансової інклюзії. Банки використовують фізичні та цифрові канали, спираючись на переваги особистого контакту та зручність технологій. Банківські канали

включають послуги відділень, онлайн-сервіси, смартфони та банкомати. Кожен канал по-різному сприяє підвищенню задоволеності клієнтів та зміцненню тривалих відносин банків зі своїми клієнтами. Мобільні додатки (наприклад, Monobank, Privat24) спрощують доступ до банківських послуг, ШІ оптимізує кредитний скоринг, а блокчейн забезпечує прозорість транзакцій. У 2024 році в Україні налічується понад 100 FinTech-компаній, а обсяг безготівкових платежів зріс на 25% порівняно з 2022 роком. Однак їхнє впровадження супроводжується викликами, такими як кіберзагрози, низька цифрова грамотність і регуляторні бар'єри.

Технологічні інновації в банківській справі є постійними та нескінченними. Швидкість, точність та ефективність стали актуальними в бізнесі. Банківські послуги, що базуються на ІТ, є кращими, оскільки електронні канали підвищують конкурентоспроможність банків.

При наданні сучасних банківських послуг на основі ІТ не тільки банки можуть зіткнутися з певними проблемами при їх впровадженні, але й клієнти можуть зіткнутися з проблемами при використанні послуг на основі ІТ. З цієї точки зору, подолання проблем, з якими стикаються клієнти, та розгляд скарг клієнтів мають значення для збільшення використання ІТ-послуг та цифрових послуг за допомогою цифрової грамотності та належного захисту споживачів, які можуть не бути обізнаними в цифрових технологіях.

У всьому світі банки застосовують стратегії багатоканального обслуговування. Правильне поєднання банківських каналів можна досягти лише за умови належного розуміння уподобань та сприйняття споживачів щодо різних каналів. У світі відзначають тенденцію до зростання використання мобільного банкінгу. Доступність рахунків є найважливішим фактором, тоді як безпека є найменш важливим фактором, що впливає на вибір клієнта щодо банківського каналу. Банкомат є найпопулярнішим альтернативним електронним банківським каналом (ЕВС). Далі йдуть інтернет-банкінг (ІВ) та мобільний банкінг.

Серед успішних кейсів виділимо перший український мобільний банк Monobank, який є, фактично, повністю цифровим банком без філій, що працює

через додаток. Хоча він зареєстрований на платформі Універсал банку. Monobank має понад 7 мільйонів користувачів станом на кінець 2024 рік. Пропонує швидке оформлення кредитів за допомогою AI та кешбек та інноваційні фінтех-рішення (наприклад, віртуальні картки). Зробив банкінг доступним для молоді та жителів малих міст.

Ще одним прикладом є ПриватБанк та його продукт "Кредит за 1 хвилину". Це система автоматизованого кредитування через додаток, яка видає мікрокредит за 60 секунд використовуючи Big Data для оцінки кредитоспроможності. Впливає на фінансову інклюзію тим, що допомагає малому бізнесу та фрілансерам отримувати фінансування.

Також згадаємо державний проект "єПідтримка". Це цифрова платформа для отримання соціальних виплат. Має понад 5 мільйонів користувачів. Пропонує миттєве зарахування коштів на картки. Впливає на фінансову інклюзію шляхом зменшення бюрократії та залучив до фінансової системи соціально незахищених громадян.

І розглянемо Фінтех-стартап Fondy. Це платформа для онлайн-платежів та міжнародних транзакцій яка інтегрована з європейськими платіжними системами. Сприяє зменшенню комісій за міжнародні перекази, тим самим роблячи міжнародні платежі доступними для малого бізнесу.

SWOT-аналіз виконаємо на основі якісного та кількісного підходів. Використано методи системного аналізу, експертних оцінок і порівняння. Джерелами даних є звіти НБУ, Світового банку, аналітичні матеріали FinTech-компаній, а також результати опитувань населення (зокрема, USAID, 2023). Аналіз охоплює внутрішні (сильні та слабкі сторони) та зовнішні (можливості й загрози) фактори використання цифрових технологій для фінансової інклюзії в Україні.

3. SWOT-аналіз— це стратегічний інструмент, який дозволяє оцінити: **S (Strengths)** – сильні сторони, **W (Weaknesses)** – слабкі сторони, **O (Opportunities)** – можливості, **T (Threats)** загрози.

Таблиця 2.3 – Матриця SWOT аналізу фінансової інклюзії

S Сильні сторони (Strengths)	W Слабкі сторони (Weaknesses)
Розвинений FinTech-сектор Високий рівень інтернет-проникнення Розвиток мобільного банкінгу Державна підтримка Зростання фінтеху Швидке зростання безготівкових платежів	Цифрова нерівність Обмежена інфраструктура Високі транзакційні витрати Недостатня кібербезпека Обмежена фінансова грамотність Фрагментоване регулювання
O Можливості (Opportunities)	T Загрози (Threats)
Євроінтеграція Міжнародна підтримка Розширення мобільних платежів Партнерства з фінтех-компаніями Використання децентралізованих фінансових платформ (DeFi) Повоєнне відновлення Розвиток CBDC (цифрового гривні) Впровадження штучного інтелекту	Кіберзагрози Економічна нестабільність Регуляторні бар'єри Конкуренція з традиційними банками Соціальна нерівність Економічна нестабільність

Джерело розроблено автором

Проаналізуємо кожную складову (табл. 2.3).

1. Сильні сторони (Strengths).

- Розвинений FinTech-сектор - Україна має динамічний ринок FinTech із платформами, такими як monobank, NovaPay і Privat24, які пропонують доступні цифрові послуги. У 2024 році 68% українців використовують мобільні банківські додатки (USAID, 2023).
- Високий рівень інтернет-проникнення – понад 80% населення має доступ до інтернету, що забезпечує технічну основу для розвитку цифрових фінансових послуг.
- Розвиток мобільного банкінгу –українські банки (наприклад, Monobank, ПриватБанк) активно впроваджують додатки для дистанційного управління рахунками.
- Державна підтримка – ініціативи (наприклад, "Дія") сприяють цифровізації фінансових послуг. Національний банк України активно сприяє цифровізації, впроваджуючи ініціативи, такі як BankID, і регуляторну «пісочницю» для FinTech-стартапів.

- Зростання фінтеху – українські стартапи (RozetkaPay, Fondy, Sportbank) розробляють інноваційні рішення для фінансових операцій. Використання ІШ для оцінки кредитоспроможності та блокчейну для прозорих транзакцій знижує бар'єри для фінансово ізольованного населення.
- Швидке зростання безготівкових платежів – у 2024 році частка безготівкових транзакцій сягнула 62% від загального обсягу платежів, що сприяє фінансовій інклюзії.

2. Слабкі сторони (Weaknesses).

- Цифрова нерівність – близько 40% населення, особливо в сільських регіонах і серед літніх людей, мають обмежені навички роботи з цифровими технологіями (USAID, 2023).
- Обмежена інфраструктура – у віддалених регіонах, особливо в зонах бойових дій, бракує стабільного інтернет-з'єднання, що ускладнює доступ до цифрових сервісів.
- Високі транзакційні витрати – деякі FinTech-платформи стягують комісії, які є бар'єром для малозабезпечених груп.
- Недостатня кібербезпека – зростання кіберзлочинності знижує довіру до цифрових фінансових послуг. Через кібератаки (збитки від яких у 2024 році оцінюються в 1,2 млрд грн, НБУ) населення скептично ставиться до онлайн-банкінгу.
- Обмежена фінансова грамотність – багато громадян не розуміють принципів роботи з цифровими платформами.
- Фрагментоване регулювання – відсутність уніфікованих стандартів для FinTech створює правову невизначеність.

3. Можливості (Opportunities)

- Євроінтеграція – доступ до європейських програм підтримки цифрової економіки. Гармонізація законодавства з директивами ЄС (наприклад, PSD2) сприятиме розвитку відкритого банкінгу та конкуренції на ринку FinTech.
- Міжнародна підтримка – гранти від USAID, Світового банку та ЄС можуть фінансувати програми цифрової грамотності та інфраструктури.

- Розширення мобільних платежів – популяризація QR-платежів і цифрових гаманців (наприклад, Google Pay, Apple Pay) може залучити більше користувачів.
- Партнерства з фінтех-компаніями – сприятиме інноваціям у галузі. Зокрема інтеграції блокчейну. Використання децентралізованих фінансових платформ (DeFi) може забезпечити доступ до кредитів і інвестицій без посередників.
- Повоєнне відновлення – фінансова інклюзія через цифрові технології може стати частиною стратегій відновлення економіки, залучаючи населення до фінансових ринків.
- Розвиток CBDC (цифрового гривні) – може підвищити доступність державних фінансових послуг.
- Впровадження штучного інтелекту – для персоналізації фінансових послуг.

4. *Загрози (Threats).*

- Кіберзагрози – ризик втрати коштів через хакерські атаки. Зростання кібератак (у 2024 році зафіксовано 15% зростання інцидентів) загрожує безпеці цифрових транзакцій.
- Економічна нестабільність – інфляція (10,2% у 2024 році, НБУ) і низькі доходи населення обмежують попит на фінансові послуги.
- Регуляторні бар'єри – надмірне регулювання FinTech може стримувати інновації, тоді як недостатнє — підвищувати ризики шахрайства.
- Конкуренція з традиційними банками – банки можуть чинити опір FinTech-стартапам, ускладнюючи їхній вихід на ринок, але разом з тим, конкуренція змушує банки впроваджувати інновації та надавати послуги через різні канали, щоб задовольнити різні уподобання клієнтів.
- Соціальна нерівність - цифрові технології можуть поглибити розрив між міським і сільським населенням через нерівний доступ до технологій.
- Економічна нестабільність – впливає на інвестиції в цифрові технології.

SWOT-аналіз показує, що цифрові технології мають значний потенціал для підвищення фінансової інклюзії в Україні, але їхнє впровадження стикається з

викликами. Сильні сторони, такі як розвинений FinTech-сектор і підтримка НБУ, створюють основу для розвитку, тоді як слабкі сторони, зокрема низька цифрова грамотність і обмежена інфраструктура, вимагають цілеспрямованих заходів. Можливості, пов'язані з євроінтеграцією та міжнародною підтримкою, відкривають перспективи для масштабування цифрових сервісів, але кіберзагрози та економічна нестабільність залишаються серйозними ризиками.

Мобільні гроші сприяють фінансовій інклюзії, головним чином шляхом спрощення платежів і грошових переказів, а також шляхом збору даних про користувачів, які можуть бути використані для створення кредитної історії з метою спрощення кредитування. Це особливо важливо, оскільки фінансова інклюзія повинна виходити за межі платежів і грошових переказів і включати заощадження та кредитування. Крім того, постійне використання мобільних грошей для доступу до соціальних та економічних послуг сприяє фінансовій інклюзії. Згідно з AFI (2014), мобільні фінансові послуги (MFS) сприяють фінансовій інклюзії. Мобільні гроші є синонімом і майже стають новою системою електронних платежів. Послуги з переказу грошей та грошових переказів у всьому світі переходять від традиційних постачальників до бездротових операторів, які є ефективними та доступними і можуть конкурувати за значну частку споживчого ринку завдяки впровадженню технологій та зниженню своїх витрат. Рівень впровадження мобільних грошей значно відрізняється в різних країнах, а успіх інновацій у сфері мобільних грошей також радикально відрізняється в межах країн. Фактори, що сприяють фінансовій інклюзії, які виникають у результаті впровадження та використання мобільних грошей, включають вік, цифрову грамотність та доступність пов'язаних послуг, таких як поповнення рахунку телефону, освіта та дохід. Крім того, підприємництво, гендер, проживання в міських або сільських районах позитивно впливають на ймовірність впровадження та використання мобільних грошей. Також щільність зареєстрованих агентів мобільних грошей на 100 000 дорослих призвела до збільшення загальної кількості людей, які користуються фінансовими послугами на 100 000 дорослих у країнах Африки на південь від Сахари, а взаємозв'язок між зареєстрованими агентами мобільних

грошей на 100 000 дорослих та загальною кількістю людей, які користуються фінансовими послугами, виявився значним.

Альтернативні канали, зокрема банківські агенти, відіграли велику роль у розширенні фінансової інклюзії та наданні послуг комерційних банків у сільські райони. Роль, яку банки відіграли у охопленні недостатньо забезпеченого населення, включає надання фінансової грамотності своїм сегментам клієнтів, встановлення нижчих вимог до рахунків, що робить послуги доступними та впроваджує їх, а також дотримання вимог щодо захисту споживачів. Висновки дослідників свідчать, що більшість банків все ще вважають комісії та збори, віддаленість від банківських відділень, вимоги «Знай свого клієнта» (KYC) та низький рівень грамотності основними перешкодами для поширення та використання банківських послуг і, як наслідок, для підвищення фінансової інклюзії через банки. Комісії та збори, а також вимоги «Знай свого клієнта» (KYC) є регуляторними вимогами, яких банки повинні дотримуватися. Банки можуть обійти регуляторні перешкоди та створити відповідну мобільну фінансову екосистему та відіграють домінуючу роль у покращенні фінансових інновацій. Банки можуть впроваджувати інновації завдяки управлінню талантами, аналізу ринків та виявленню можливостей, а також співпраці з іншими організаціями. Така співпраця може бути розширена та включати співпрацю з операторами мобільного зв'язку.

Обізнаність клієнтів впливає на впровадження ІТ-банківських послуг, що застосовуються в електронних банківських каналах. Поширення серед клієнтів інформації про те, як користуватися цими послугами, ймовірно, сприятиме їхньому впровадженню. Доступність є найважливішим фактором, тоді як безпека є найменш важливим фактором, що впливає на вибір клієнта банківського каналу. Крім того, зазвичай стверджують, що обізнаність, самоефективність, простота використання, корисність послуги та безпека під час внесення або зняття коштів відповідають за те, що банкомати є найпопулярнішим каналом.

Мобільні гроші, сучасна інновація, за допомогою якої фінансові послуги надаються через мобільні телефони, швидко поширилися в країнах, що

розвиваються, випередивши банківські послуги. Це пов'язано з тим, що мобільні гроші вирішують проблему слабкої інституційної інфраструктури, яка робила вартість традиційних банківських послуг високою.

Порівняно з іншими країнами, такими як Індія (де M-Pesa забезпечила доступ до фінансів для 38% населення) чи Кенія, Україна має кращу цифрову інфраструктуру, але поступається за рівнем фінансової грамотності та охопленням сільського населення. Наприклад, в Індії програми Digital India залучили 80% громадян до цифрових платежів, тоді як в Україні цей показник становить 55% (USAID, 2023) [26].

Цифрові технології мають значний потенціал для підвищення фінансової інклюзії в Україні, проте існують серйозні виклики, такі як кібербезпека та цифрова грамотність. На основі SWOT-аналізу пропонується низка стратегій для максимізації потенціалу цифрових технологій у забезпеченні фінансової інклюзії:

- Підвищення цифрової грамотності:
 - ✓ запровадити державні програми навчання для сільського населення та літніх людей.
 - ✓ співпрацювати з міжнародними організаціями (USAID, ЄС) для фінансування освітніх ініціатив.
- Розвиток інфраструктури:
 - ✓ розширити покриття швидкісного інтернету в сільських регіонах за рахунок державно-приватного партнерства.
 - ✓ впровадити субсидії для малозабезпечених на придбання смартфонів.
- Посилення кібербезпеки:
 - ✓ розробити національні стандарти захисту даних для FinTech-компаній.
 - ✓ впровадити біометричну автентифікацію та ШІ для виявлення шахрайства.
- Регуляторна підтримка:
 - ✓ гармонізувати законодавство з директивами ЄС (PSD2) для розвитку відкритого банкінгу.

- ✓ розширити регуляторну «пісочницю» НБУ для тестування нових FinTech-продуктів.
- Фінансова інклюзія через інновації:
 - ✓ стимулювати розвиток DeFi-платформ для мікрокредитування.
 - ✓ впровадити пільгові умови для FinTech-стартапів, орієнтованих на вразливі групи.
- Повоєнна інтеграція:
 - ✓ включити цифрові фінансові сервіси до програм відновлення економіки.
 - ✓ створити цифрові гаманці для вимушених переселенців із субсидованими тарифами.

Узагальнимо SWOT- матрицю та стратегічні висновки (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 - Стратегічні висновки за результатами SWOT-аналізу

	ВНУТРІШНІ ЧИННИКИ	
	СИЛЬНІ СТОРОНИ (S)	СЛАБКІ СТОРОНИ (W)
ЗОВНІШНІ ЧИННИКИ	- Високий інтернет-доступ; - Мобільний банкінг;	- Цифрова нерівність; - Низька кібербезпека⁴
МОЖЛИВОСТІ (O)	SO-стратегії (Сильні сторони + Можливості): - Використання високого інтернет-проникнення для масштабування CBDC. - Партнерство банків з фінтех-стартапами (наприклад, Monobank + Fondy) для розширення послуг.	WO-стратегії (Слабкі сторони + Можливості): - Освітні програми з фінансової грамотності за підтримки ЄС. - Розширення інтернет-інфраструктури в селах через держпрограми.
ЗАГРОЗИ (T)	ST-стратегії (Сильні сторони + Загрози): - Просування державних цифрових сервісів ("Дія") для підвищення довіри. - Розвиток кіберзахисту.	WT-стратегії (Слабкі сторони + Загрози): - Запровадження суворих регуляцій для запобігання шахрайству. - Створення офлайн-доступу до цифрових фінансів (наприклад, через поштові відділення).

Джерело: Побудовано автором

Отже, SWOT-аналіз використання цифрових технологій для фінансової інклюзії в Україні демонструє їхній значний потенціал завдяки розвиненому FinTech-сектору, високому проникненню смартфонів і підтримці НБУ. Однак низька цифрова грамотність, обмежена інфраструктура, кіберзагрози та економічна нестабільність створюють суттєві виклики. Можливості, пов'язані з євроінтеграцією, міжнародною підтримкою та повоєнним відновленням, відкривають перспективи для масштабування цифрових сервісів, але вимагають цілеспрямованих заходів. Рекомендації включають підвищення цифрової грамотності, розвиток інфраструктури, посилення кібербезпеки, регуляторну підтримку та інтеграцію інновацій у повоєнне відновлення.

2.3 Механізми забезпечення фінансової інклюзії в контексті цифровізації фінансових послуг

Цифровізація фінансового сектору є визначальним фактором сучасного економічного розвитку, що формує нові підходи до надання фінансових послуг і сприяє фінансовій інклюзії. Фінансова інклюзія, як концепція, передбачає забезпечення доступу до фінансових інструментів для всіх верств населення, зокрема тих, хто раніше залишався поза межами традиційних банківських систем. Завдяки розвитку фінансових технологій (FinTech), регуляторних технологій (RegTech) і наглядових технологій (SupTech), фінансові послуги стають більш доступними, ефективними та безпечними. У цьому контексті ключову роль відіграють інновації, такі як штучний інтелект, машинне навчання, відкриті API та блокчейн, які знижують операційні витрати, підвищують прозорість і розширюють доступ до фінансових продуктів. Більшість споживачів фінансових послуг сприймають технології в цілому та стверджують, що бачать, як штучний інтелект впливає на їхнє життя в цілому. Скептицизм залишається і навіть посилюється щодо певних гучних технологічних досягнень. До того ж, зростання обсягів

цифрових транзакцій актуалізує питання кібербезпеки, а відсутність уніфікованих міжнародних стандартів регулювання створює виклики для гармонізації підходів. За прогнозами, до 2025 року фінансові втрати від кібератак можуть досягти 10,5 трлн доларів США на рік [31]. Паралельно з цим, активізація відкритого банкінгу, заснованого на використанні API-інтерфейсів, стимулює конкуренцію та інноваційність у фінансовому середовищі, надаючи стороннім розробникам доступ до фінансових даних, що сприяє створенню нових послуг. Очікується, що до 2030 року обсяг глобального ринку відкритого банкінгу перевищить 330 млрд доларів США [32].

Фінансова інклюзія є ключовим елементом цифрової трансформації фінансового сектору, оскільки вона залучає до фінансових послуг населення, яке раніше не мало доступу до традиційних банківських установ. Інтеграція фінансових технологій дозволяє отримувати кредити, здійснювати платежі та інвестувати через цифрові платформи, знижуючи бар'єри для малозабезпечених та сільських громад, зокрема через альтернативні цифрові платформи.

Узагальнимо механізми забезпечення фінансової інклюзії на основі аналізу глобальних тенденції регулювання FinTech та запропонуємо стратегії для їх адаптації в Україні, враховуючи національні особливості та глобальний контекст.

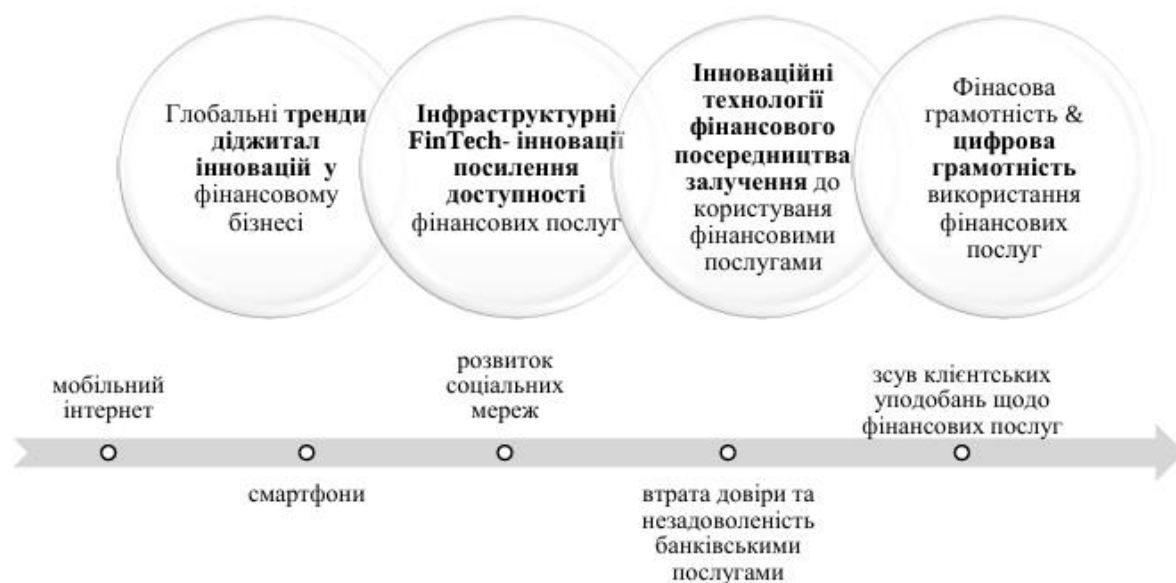

Рисунок 2.7 – Детермінанти та сфери впливу фінансових цифрових інновацій на фінансову інклюзію[30]

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції фінансових ринків ключову роль відіграють світові мегатренди, які визначають стратегічні напрями розвитку. Серед основних тенденцій цифровізації фінансів, що впливають на банки та фінансову інклюзію, можна виділити такі:

1. *Перехід від FinTech до TechFin*: зростання альтернативних форм фінансового посередництва завдяки технологічним змінам, що призводить до появи нових учасників ринку, які сприяють доступності фінансових послуг через цифрові інструменти.
2. *Розвиток нових FinTech-напрямів (bankingtech, wealthtech, insurtech)*: розширення сфери діяльності банків та формування нової моделі фінансової поведінки споживачів.
3. *Глибша інтеграція FinTech у бізнес-моделі*: фінансові технології стають невід'ємною частиною роботи ринкових учасників, забезпечуючи ширший доступ до фінансових послуг.
4. *Активне використання технологій у регулюванні (RegTech)*: регулятори та фінансові установи все частіше впроваджують інноваційні рішення для управління ризиками, підвищення ефективності нагляду та відповідності нормативним вимогам.

Ці тенденції значно трансформують фінансовий сектор, роблячи послуги доступнішими та зручнішими для клієнтів.

Класичні фінансові установи активно впроваджують цифрові технології, щоб зберегти та посилити свою конкурентоспроможність. Розвиток FinTech значно сприяє фінансовій інклюзії, особливо для тих, хто стикається з обмеженнями у доступі до традиційного фінансування, зокрема банківських кредитів, через високі ризики або невеликі суми.

Через незадоволений попит на ринок фінансових послуг входять великі технологічні компанії (BigTech), для яких фінанси не є основним напрямком діяльності. Спочатку вони заходять у платіжні сервіси, а потім поступово розширюють спектр послуг, включаючи кредитування, депозити та страхування.

Такі гравці активно розвивають інноваційні фінансові рішення, встановлюючи нові стандарти швидкості, зручності та якості обслуговування для клієнтів.

Це створює додатковий тиск на традиційні банки, змушуючи їх швидше адаптуватися до цифрових змін.

Отже, банківський сектор переживає трансформацію під впливом цифрових технологій, серед яких особливої уваги заслуговують штучний інтелект, Open Banking, доповнена реальність, чат-боти та системи кібербезпеки. Ці інновації кардинально трансформують традиційні підходи до надання фінансових послуг.

По-перше, штучний інтелект (ШІ) і машинне навчання оптимізують операційні процеси, дозволяючи банкам і FinTech-компаніям автоматизувати аналіз даних, персоналізувати фінансові продукти та прогнозувати ринкові тренди. Наприклад, алгоритми ШІ використовуються для оцінки кредитоспроможності клієнтів, що знижує бар'єри для осіб із низьким рівнем доходів. Штучний інтелект, зокрема, відкриває нові можливості для обробки масивів даних, що призводить до якісно нового рівня персоналізації фінансових пропозицій - за останній період цей показник зріс на 65%. Як демонструє дослідження McKinsey [33], фінансові організації, що впровадили AI-рішення в клієнтський сервіс, зафіксували 40-відсоткове підвищення задоволеності клієнтів та це може скоротити операційні витрати на 20–30%.

По-друге, зростання обсягів цифрових транзакцій, зокрема через мобільні гаманці та платіжні платформи, підвищує вимоги до кібербезпеки. За прогнозами Cybersecurity Ventures, глобальні збитки від кібератак можуть досягти 10,5 трлн дол. США щорічно. Це змушує фінансові компанії інвестувати в передові рішення, такі як біометрична автентифікація, шифрування даних і технології виявлення шахрайства.

По-третє, відкритий банкінг, що базується на стандартах API, сприяє конкуренції та інноваціям. Відкриті API дозволяють стороннім розробникам створювати нові фінансові продукти, інтегруючись із банківськими системами. За оцінками Juniper Research (2024), глобальний ринок відкритого банкінгу до 2030 року може сягнути 350 млрд дол. США. Європейський досвід реалізації директив

PSD2 наочно ілюструє масштаби трансформації: понад 12 тисяч фінансових інститутів [34] вже використовують API-інтеграції, що створює клієнтам можливість вибору оптимальних умов і суттєво посилює конкурентну боротьбу на ринку. Ця тенденція свідчить про необоротність цифрових змін у фінансовій галузі.

У Європейському Союзі директива PSD2 (2015) стала основою для розвитку відкритого банкінгу, зобов'язавши банки надавати доступ до клієнтських даних за згодою користувачів. Це сприяє фінансовій інклюзії, оскільки нові FinTech-платформи пропонують доступні послуги для малозабезпечених груп.

Фінансова інклюзія є центральним елементом цифрової трансформації. Згідно зі звітом Світового банку, 76% дорослого населення світу мали доступ до фінансових послуг, що стало можливим завдяки мобільним платежам і цифровим платформам [35]. У країнах, що розвиваються, таких як Індія та Кенія, мобільні гаманці (наприклад, M-Pesa) стали основним інструментом для залучення небанкізованого населення до фінансової системи. В Україні зростання кількості FinTech-компаній (понад 100 у 2024 році) і впровадження цифрових платіжних рішень сприяють розширенню доступу до фінансових послуг, особливо в сільських регіонах.

Регуляторні ініціативи також відіграють важливу роль у забезпеченні прозорості, безпеки та доступності фінансових технологій. Наприклад, у Європейському Союзі впроваджуються регламенти PSD2 для відкритого банкінгу та MiCA для регулювання криптоактивів, що сприяє розширенню доступу до фінансових послуг через нові технології. Фінансовий сектор активно використовує RegTech та SupTech для автоматизації процесів дотримання нормативних вимог та підвищення ефективності моніторингу ринків у реальному часі. Усі ці тенденції демонструють прагнення до балансу між стимулюванням інновацій, забезпеченням стабільності фінансової системи та підвищенням рівня фінансової інклюзії.

Різні країни адаптуються до швидкого розвитку цифрових фінансових інструментів, впроваджуючи власні регуляторні підходи, що відіграє ключову роль у створенні умов для фінансової інклюзії. Світовий досвід регулювання FinTech

демонструє різноманітні підходи, обумовлені економічними особливостями та рівнем технологічного розвитку країн. Наприклад, у Великій Британії діють FinTech Delivery Panel та FinTech Steering Group, які сприяють співпраці між банками, FinTech-компаніями та державними інституціями. У США регулювання здійснюється на федеральному та штатному рівнях, з акцентом на захист прав споживачів (CFPB). Австралія (ASIC) та Канада (FCAC) пріоритетізують фінансову грамотність і прозорість послуг, тоді як Індія реалізує масштабні програми на кшталт Digital India для залучення населення до банківських сервісів.

У різних країнах застосовуються специфічні підходи, які враховують економічні, соціальні та технологічні особливості.

- Велика Британія є лідером у прогресивному регулюванні FinTech. Створені структури, такі як FinTech Delivery Panel і FinTech Steering Group, об'єднують представників банків, стартапів і державних органів для координації інноваційних проєктів. Регуляторна «пісочниця» від FCA дозволяє тестувати нові фінансові продукти в контрольованому середовищі, що сприяє швидкому впровадженню рішень для фінансової інклюзії, таких як мікрокредитування та цифрові гаманці.
- Франція використовує стандартне банківське регулювання, але надає персоналізовану підтримку FinTech-компаніям. Французький регулятор AMF підтримує ініціативи з фінансової грамотності, що допомагає соціально вразливим групам отримувати доступ до цифрових фінансових сервісів.
- США застосовують децентралізований підхід, де федеральні (SEC, CFTC) і регіональні регулятори встановлюють різні вимоги. Бюро захисту прав споживачів (CFPB) забезпечує доступність фінансових інструментів, зокрема для малого бізнесу. Проте складність регуляторного середовища може створювати бар'єри для FinTech-стартапів.
- Австралія через ASIC акцентує на прозорості та захисті споживачів. Програми фінансової грамотності та підтримка цифрових платформ сприяють інтеграції малозабезпечених груп у фінансову систему.

- Канада зосереджується на освітніх ініціативах через FCAS, що підвищує фінансову грамотність і сприяє інклюзії. Цифрові платформи, такі як Wealthsimple, пропонують доступні інвестиційні продукти для широких верств населення.
- Індія демонструє успіхи у фінансовій інклюзії завдяки ініціативам Digital India та Jan Dhan Yojana, які забезпечили відкриття банківських рахунків для 80% дорослого населення. Резервний банк Індії (RBI) регулює цифрові платежі, підтримуючи розвиток мобільних гаманців і мікрофінансування.
- Україна активно розвиває FinTech-сектор, регулюючи його через загальні закони про фінансові послуги (ЗУ №2121-III, №2346-III, №2473-VIII, №2155-VIII, №2664-III). НБУ співпрацює з FinTech-компаніями, сприяючи впровадженню цифрових платежів і спрощених банківських сервісів. Наприклад, платформи Monobank і NovaPay надають доступ до фінансових послуг у віддалених регіонах, що знижує бар'єри для сільського населення.

Таким чином, сучасні тенденції в регулюванні фінансових технологій спрямовані на досягнення балансу між інноваційним розвитком, стабільністю фінансової системи та забезпеченням соціальної інклюзії.

Порівняльний аналіз свідчить, що країни адаптують свої регуляторні системи до швидкого розвитку цифрових фінансових інструментів, застосовуючи унікальні моделі, які відображають їхні економічні реалії та політичні цілі. В цілому можемо виділити чотири моделі (рис 2.8).

Англосаксонська модель, характерна для Великої Британії, США, Австралії та Канади, акцентує увагу на захисті інтересів споживачів, прозорості фінансових ринків і стимулюванні інновацій у сфері FinTech через механізми співпраці між державою та приватним сектором [36]. Особливий наголос робиться на забезпеченні доступу до фінансових послуг для вразливих соціальних груп, просуванні ініціатив фінансової інклюзії та розробці альтернативних механізмів кредитування.

Англосаксонська модель	Континентальна модель	Централізована модель	Гібридна модель
• Велика Британія, США, Австралія та Канада • - захисті прав споживачів, прозорість ринку, розвиток фінансових технологій через державно-приватне партнерство	• Франція, Україна • базується на традиційних банківських нормах, з акцентом на персонізовану підтримку	• Індія • строгий контроль, єдиний регуляторний орган, високий рівень нагляду за фінансовими потоками та персональними даними, програми фінансової інклюзії	• США • поєднання федерального та регіонального рівнів контролю за фінансовими технологіями

Рисунок 2.8 - Моделі регулювання фінансової інклюзії[30]

Континентальна модель, представлена Францією та Україною, базується на традиційних банківських нормах, поєднуючи індивідуальну підтримку FinTech-компаній із загальними регуляторними вимогами до фінансового сектору [37, 38]. У Франції активно впроваджуються програми підвищення фінансової грамотності та розширення доступу до цифрових фінансових сервісів, що сприяє залученню різних верств населення до фінансової системи.

Централізована модель, характерна для Індії, передбачає строгий контроль за фінансовими операціями та персональними даними через єдиний регуляторний орган, забезпечуючи високий рівень нагляду. Водночас Індія активно реалізує програми фінансової інклюзії, зокрема ініціативу Jan Dhan Yojana, яка сприяє відкриттю банківських рахунків для громадян із низькими доходами [39].

Гібридна модель, застосовувана в США, поєднує федеральне та регіональне регулювання, формуючи складну, але гнучку систему контролю за фінансовими технологіями. У США активно розвиваються цифрові кредитні платформи та фінансові інструменти, що полегшують доступ до банківських послуг для малого бізнесу та окремих соціальних груп, сприяючи зміцненню фінансової інклюзії [40].

Цифрові активи, зокрема криптовалюти та токенизовані активи, відкривають нові можливості для фінансової інклюзії, але їх регулювання залишається викликом. У різних юрисдикціях застосовуються різні підходи.

- ЄС через регламент MiCA встановлює єдині правила для криптоактивів, включаючи вимоги до прозорості, ліцензування та протидії відмиванню коштів. Це сприяє безпечному доступу до цифрових активів для широких верств населення.
- США мають фрагментоване регулювання, де SEC класифікує деякі токові цінними паперами, а CFTC розглядає біткоїн як товар. Це створює складності для малого бізнесу, але сприяє захисту інвесторів.
- Велика Британія використовує регуляторні «пісочниці» FCA для тестування криптовалютних продуктів, що підтримує інновації та інклюзію.
- Південна Корея і Японія запровадили ліцензування криптобірж і визнали біткоїн законним платіжним засобом, що сприяє інтеграції цифрових активів у фінансову систему.
- Сінгапур через Payment Services Act регулює цифрові токени, підтримуючи інновації та доступність фінансових послуг.
- Україна із прийняттям ЗУ №2074-IX (2023) легалізувала цифрові активи, визначивши їхній правовий статус. Це сприяє залученню населення до фінансових ринків, особливо в умовах обмеженого доступу до традиційних банківських послуг.

Цифрові активи можуть стати інструментом фінансової інклюзії, надаючи доступ до інвестиційних і платіжних інструментів для небанкізованого населення. Наприклад, децентралізовані фінансові платформи (DeFi) дозволяють отримувати кредити без посередників, що є важливим для малого бізнесу.

Загалом, міжнародні підходи до регулювання цифрових активів можна класифікувати на три основні моделі: заборонний, обмежувальний та стимулюючий. Відсутність єдиних міжнародних стандартів ускладнює гармонізацію регулювання, але спостерігається тенденція до посилення міжнародної співпраці. Важливим напрямом є створення міжнародних стандартів фінансової інклюзії, які забезпечать рівний доступ до цифрових фінансових послуг та підтримку економічного розвитку. Гармонізація регулювання вимагає врахування потреб малого та середнього бізнесу, розвитку цифрових платежів та

мікрофінансування, а також забезпечення балансу між інноваціями та захистом споживачів.

Регуляторні «пісочниці» є ефективним механізмом для тестування фінансових інновацій у контрольованому середовищі. Вони дозволяють FinTech-компаніям експериментувати з новими продуктами, мінімізуючи ризики для споживачів і фінансової системи.

- Велика Британія: FCA запустила першу «пісочницю» у 2016 році, протестувавши понад 140 проєктів, включаючи сервіси віддаленої ідентифікації та мікрокредитування. Це сприяло розвитку доступних фінансових продуктів.
- Сінгапур: MAS підтримує тестування цифрових платежів і токенизованих активів, надаючи консультації та зворотний зв'язок учасникам.
- Україна: НБУ у 2023 році запустив власну регуляторну платформу, яка дозволяє тестувати цифрові платежі та кредитні продукти. Це сприяє інтеграції FinTech-рішень у національну фінансову систему.

За даними BIS, компанії, що беруть участь у «пісочницях», мають на 50% вищі шанси залучити інвестиції, що підкреслює їхню роль у розвитку FinTech. «Пісочниці» також сприяють фінансовій інклюзії, дозволяючи розробляти продукти для вразливих груп населення, таких як сільські жителі та малі підприємці.

Відсутність уніфікованих міжнародних стандартів регулювання FinTech створює виклики для гармонізації. Різні правові системи, економічні умови та рівні технологічного розвитку ускладнюють створення універсальних правил. Наприклад, вимоги до KYC і AML варіюються між країнами, що може обмежувати доступ до фінансових послуг для небанкізованого населення.

Для гармонізації регулювання пропонується:

- розробка міжнародних стандартів: МВФ, BIS і FATF можуть створити єдину класифікацію цифрових активів і стандарти для цифрових платежів, що сприятиме прозорості та інклюзії;

- модульний підхід: Уніфіковані принципи (KYC, AML) поєднуються з адаптацією до національних умов, що забезпечує гнучкість;
- цифрова ідентифікація: Використання блокчейн-технологій, таких як Self-Sovereign Identity, спрощує верифікацію клієнтів, знижуючи бар'єри для фінансової участі;
- співпраця з приватним сектором: Залучення FinTech-компаній до розробки регуляторних механізмів забезпечує врахування ринкових потреб;
- глобальні реєстри: Створення баз даних для цифрових активів підвищить прозорість і контроль за фінансовими операціями.

В Україні фінансова інклюзія є критично важливою в умовах економічної нестабільності та воєнних викликів. Основні проблеми включають низький рівень фінансової грамотності, обмежений доступ до банківських послуг у сільських регіонах і високі транзакційні витрати. Для їх вирішення пропонується:

- розвиток цифрових платежів – розширення мережі POS-терміналів і мобільних платформ, таких як monobank, для забезпечення доступу до безготівкових розрахунків;
- фінансова освіта – впровадження програм для підвищення фінансової грамотності, що сприятиме ефективному використанню цифрових сервісів;
- підтримка FinTech – надання грантів і пільг для стартапів, які розробляють продукти для вразливих груп населення;
- регуляторні «пісочниці» – розширення ініціатив НБУ для тестування інноваційних рішень, таких як CBDC і DeFi-платформи.
- інтеграція з глобальними ринками – адаптація українського законодавства до стандартів MiCA і рекомендацій FATF для залучення іноземних інвестицій.

Фінансова інклюзія є ключовим елементом цифрової трансформації фінансового сектору, що сприяє економічному зростанню та соціальній стабільності. Глобальні тенденції, такі як розвиток ШІ, відкритий банкінг і регуляторні «пісочниці», створюють можливості для залучення широких верств населення до фінансових послуг. У різних країнах застосовуються різні моделі регулювання, але всі вони прагнуть балансу між інноваціями, безпеки та

інклюзивності. В Україні FinTech-компанії відіграють значну роль у розширенні доступу до цифрових платежів і кредитів, але потребують підтримки з боку держави. Гармонізація регулювання через міжнародні стандарти, модульний підхід і співпраця з приватним сектором сприятимуть створенню інклюзивного фінансового середовища. Для України ключовими кроками є розвиток цифрових платформ, фінансова освіта і адаптація до глобальних стандартів, що забезпечить інтеграцію в міжнародну фінансову систему та підвищить фінансову доступність для всіх громадян.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження стану фінансової інклюзії в Україні в контексті використання цифрових технологій дозволяє зробити низку ключових висновків, які відображають сучасні тенденції, виклики та перспективи розвитку фінансового сектору. Фінансова інклюзія є важливим елементом економічного зростання та соціальної стабільності, сприяючи залученню широких верств населення до фінансових ринків. В Україні, попри воєнні виклики, економічну нестабільність та регіональні диспропорції, цифрові технології, зокрема FinTech, мобільний банкінг, штучний інтелект і блокчейн, створюють значний потенціал для розширення доступу до фінансових послуг.

1. Дослідження підтверджують, що фінансова інклюзія є ключовим фактором економічного розвитку, оскільки забезпечує доступ до фінансових послуг для всіх верств населення, сприяючи зменшенню бідності та соціальної нерівності. Вона розглядається через призму поведінкових фінансів, теорії раціонального вибору та соціального капіталу, що дозволяє виявити мотивацію та бар'єри для різних соціальних груп. Ці знання є основою для формування ефективної політики фінансової інклюзії.

2. Крім традиційних факторів попиту та пропозиції, важливу роль відіграють відповідальне фінансування, рівень грамотності, доступність послуг та економічний стан населення. Комплексний вплив цих детермінантів формує умови, за яких люди долучаються до фінансової системи, що сприяє їх економічній інтеграції.

3. Цифрові технології відіграють вирішальну роль у подоланні бар'єрів фінансової інклюзії, таких як географічна віддаленість, низька фінансова грамотність і обмежена банківська інфраструктура. Мобільний банкінг, цифрові гаманці та фінтех-рішення значно розширили доступ до фінансових послуг, особливо для малозабезпечених груп населення та жителів віддалених регіонів

4. Дослідження свідчать про зростання фінансової інклюзії, окрім показників заощаджень, що вказує на низьку довіру до банків. Аналіз поточного стану фінансової інклюзії показав, що у 2021 році лише 63% осіб віком від 15 років мали банківський рахунок, що відповідало середньому показнику для країн із доходом нижче середнього, але до 2024 року цей рівень зріс до 68% завдяки розвитку цифрових платформ, таких як monobank і Privat24, а також державним ініціативам, зокрема «Підтримка». Проте значні регіональні відмінності зберігаються: у містах доступ до фінансових послуг становить 75–80%, тоді як у сільських регіонах — лише 50–55% через обмежену інфраструктуру та низьку цифрову грамотність. Жінки частіше використовують цифрові платежі, ніж чоловіки, але рідше беруть кредити, а літні люди та вимушені переселенці стикаються з найбільшими бар'єрами. Сільське населення та літні люди залишаються найбільш вразливими групами через обмежений доступ до цифрових технологій і недостатню обізнаність у сфері фінансів.

5. В Україні спостерігається зростання використання безготівкових платежів і цифрових банківських сервісів, проте залишаються проблеми, пов'язані з нерівномірним доступом до технологій і низькою фінансовою грамотністю. Дебетові картки є основним інструментом фінансової інклюзії, забезпечуючи доступ до безготівкових платежів і банківських рахунків. У 2024 році 52% українців володіли дебетовими картками, що значно нижче за показники країн із високим доходом (97% у Данії та Норвегії) чи вище середнього (86% у Польщі). У І кварталі 2025 року кількість операцій із платіжними картками досягла 2,191 млрд на суму 1,646 трлн грн, з яких 95,2% були безготівковими, що свідчить про стійку тенденцію до зростання безготівкової економіки. Безконтактні та токенизовані картки (60% і 28,2% активних карток відповідно) відіграють ключову роль у підвищенні зручності платежів, але частка операцій із фізичним зчитуванням скоротилася до 3,1%.

6. Цифрові технології покращують доступність послуг, проте їх охоплення залишається нерівномірним, особливо в сільській місцевості. Серед основних причин виключення — брак коштів, недовіра до банків та висока вартість

послуг. Для вирішення цих проблем необхідно: розширювати банківську інфраструктуру; впроваджувати мобільні та цифрові рішення; залучати неформальні фінансові мережі; зосередитись на малозахищених групах (сільське населення, люди 45+). Ключові чинники фінансової інклюзії такі як фінансова грамотність, економічна стабільність і соціальна довіра мають вирішальний вплив. Тому доцільно впроваджувати цільові програми для їх підвищення.

7. SWOT-аналіз використання цифрових технологій для фінансової інклюзії виявив сильні сторони, такі як розвинений FinTech-сектор, високе інтернет-проникнення (80%) і державна підтримка через ініціативи НБУ («Дія», BankID). Водночас слабкі сторони, зокрема цифрова нерівність (40% населення мають обмежені цифрові навички), недостатня кібербезпека (збитки від кібератак у 2024 році — 1,2 млрд грн) і фрагментоване регулювання, стримують прогрес. Можливості, пов'язані з євроінтеграцією, міжнародною підтримкою (USAID, ЄС) і повоєнним відновленням, відкривають перспективи для масштабування цифрових сервісів, тоді як кіберзагрози, економічна нестабільність (інфляція 10,2%) і соціальна нерівність залишаються серйозними ризиками.

8. Глобальні мегатренди цифровізації, такі як перехід від FinTech до TechFin, розвиток нових напрямів (bankingtech, wealthtech, insurtech), інтеграція FinTech у бізнес-моделі та використання RegTech, трансформують фінансовий сектор, роблячи послуги доступнішими. В Україні успішні кейси, такі як monobank (7 млн користувачів), ПриватБанк («Кредит за 1 хвилину»), «єПідтримка» (5 млн користувачів) і Fondy, демонструють потенціал цифрових платформ для залучення молоді, малого бізнесу та соціально вразливих груп до фінансової системи. Проте порівняно з країнами, такими як Індія (80% охоплення цифровими платежами) чи Кенія (M-Pesa), Україна відстає за рівнем фінансової грамотності та охопленням сільського населення.

1. Основними перешкодами для фінансової інклюзії в Україні є низькі доходи (58,35% громадян не користуються банківськими послугами через брак коштів), недовіра до фінансових установ (50,33%), високі комісії (40%) і обмежена інфраструктура в сільських регіонах (лише 65% мають стабільний інтернет). Для

подолання цих бар'єрів пропонується комплексний підхід: розробка національної методології оцінки фінансової інклюзії, підвищення цифрової грамотності через освітні програми, розширення мережі POS-терміналів (517 тис. у 2025 році) і інтернет-покриття, посилення кібербезпеки via біометричної автентифікації та ШІ, гармонізація законодавства з директивою PSD2 для розвитку відкритого банкінгу, а також інтеграція цифрових сервісів у повоєнне відновлення через цифрові гарантії для переселенців і DeFi-платформи для мікрокредитування. Кібербезпека та регуляторні бар'єри є основними викликами для розвитку цифрових фінансових послуг, що вимагає посилення заходів захисту даних і гармонізації законодавства.

9. Міжнародний досвід (наприклад, M-Pesa в Кенії, UPI в Індії) демонструє ефективність цифрових рішень для фінансової інклюзії, які можуть бути адаптовані в Україні. Аналіз досвіду інших країн свідчить, що найефективнішими є інтегровані програми фінансової освіти, які поєднують державні, освітні та приватні ініціативи. В Україні подібні підходи можна реалізувати через шкільні програми, громадські кампанії та цифрові платформи.

10. Регуляторні ініціативи, такі як «пісочниця» НБУ та легалізація цифрових активів (ЗУ №2074-IX), сприяють інноваціям, але відсутність уніфікованих міжнародних стандартів ускладнює гармонізацію. Порівняльний аналіз світового досвіду показує, що країни застосовують різні моделі регулювання: англосаксонську (Велика Британія, США), континентальну (Франція, Україна), централізовану (Індія) та гібридну (США). Для України ключовими є адаптація до стандартів MiCA, підтримка FinTech-стартапів і розвиток цифрових платежів, що забезпечить інтеграцію в глобальну фінансову систему.

11. Таким чином, цифрові технології є потужним інструментом для підвищення фінансової інклюзії в Україні, але їхній потенціал обмежується низькою фінансовою грамотністю, інфраструктурними бар'єрами та економічними викликами. Фінансова грамотність населення має бути підвищена через освітні програми та інформаційні кампанії, щоб залучити більше людей до використання цифрових фінансових послуг. Державна підтримка та міжнародна допомога є

важливими факторами для розвитку фінансової інклюзії, особливо в умовах післявоєнного відновлення України. Інновації, такі як штучний інтелект, блокчейн і відкритий банкінг, мають потенціал для подальшого розширення фінансової інклюзії, забезпечуючи доступність, прозорість і ефективність фінансових послуг.

12. Стратегії підвищення цифрової фінансової інклюзії включають; забезпечення доступного та справедливого доступу до мобільних телефонів та Інтернету, підвищення фінансової грамотності та грамотності у сфері цифрових фінансів, посилення захисту кібербезпеки, забезпечення стабільної політичної підтримки з боку уряду, розробку національної стратегії цифрової фінансової інклюзії, зниження вартості цифрових фінансових послуг, усунення існуючих культурних та соціальних норм, підвищення довіри до постачальників цифрових фінансових послуг, збереження легкого доступу до готівки та обов'язкового її прийняття, усунення гендерного та інших розривів в цифровій фінансовій інклюзії, а також пропозиція різноманітних продуктів, що відповідають потребам різних верств населення. Стратегічний розвиток потребує скоординованих зусиль держави, банків і FinTech-компаній для створення інклюзивного фінансового середовища, яке сприятиме економічному відновленню та соціальній стабільності. Банкам необхідно: адаптуватись до потреб клієнтів; розвивати безпечні платіжні системи; впроваджувати мобільний банкінг та онлайн-сервіси. Цифрові рішення повинні орієнтуватись на реальні потреби суспільства.

Фінансова інклюзія в Україні потребує системних змін, зокрема розширення доступу до послуг, підвищення довіри до фінансових установ та активного впровадження цифрових інновацій. Реалізація запропонованих заходів сприятиме економічному зростанню та соціальній стабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Financial Inclusion Action Plan* 2 September 2014 Global Partnership for Financial Inclusion [Електронний ресурс]. URL: http://gpfi.org/sites/default/files/documents/2014_G-20_financial_inclusion_action_plan.pdf. (дата звернення 23.03.2025)
2. L. Prymostka, I. Krasnova, O. Prymostka, A. Nikitin, V. Shevaldina Financial inclusion in Ukraine: determinants and evaluation. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. Т. 2, № 33. С. 500–512. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i33.207218> (дата звернення: 18.04.2025)
3. Prymostka, L., Krasnova, I., Prymostka, O., Biloshapka, V., & Lavreniuk, A. (2021). Integrated evaluation of financial inclusion in Ukraine. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 2(37), 62–71. URL: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i37.229696>
4. Leyshon, A., & Thrift, N. (1995). Geographies of Financial Exclusion: Financial Abandonment in Britain and the United States. *Transactions of the Institute of British Geographers New Series*, 20, 312-341. URL: <https://doi.org/10.2307/622654>
5. Demirguc-Kunt, Asliand Leora Klapper, "Measuring Financial Inclusion: Explaining Variationin Use of Financial Services across andwithin Countries," *Brookings Paperson Economic Activity (Spring)*, 2013. p. 279-327.
6. Barik, Rajesh and Sharma, Pritee and Lenka, Sanjaya, Impact of Financial Inclusion on Individual's Standard of Living: Empirical Evidence From SAARC Countries (December 19, 2018). URL.: <https://ssrn.com/abstract=3303669> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3303669>
7. United Nations Capital Development Fund, *Building Inclusive Financial Sectors for Development*, United Nations. New York, 2006 URL: http://www.uncdf.org/sites/default/files/Documents/bluebook_1.pdf.

8. Center for Financial inclusion. Available at URL: [http:// www.centerforfinancialinclusion.org](http://www.centerforfinancialinclusion.org)

9. *Strengthening financial integrity through financial inclusion and the situation of the moneyval jurisdictions* Strasbourg, 2014. URL: http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/moneyval/Publications/Financial%20Inclusion%20Report_EN.pdf.

10. *Why Financial Inclusion* URL: <http://www.gpfi.org/about/why-financial-inclusion>.

11. Zhyvko Z. B., Zachosova N. V. Financial inclusion as an indicator of management of bank component of the state financial security / *Фінансово-кредитний механізм* №2, 2019, с.354-361

12. Науменкова С. В. Фінансова інклюзивність: економічний зміст та підходи до вимірювання. *Актуальні проблеми економіки*. 2015. № 4 (166). С. 363–371.

13. Мазаракі А. А., Волосович С. В. Домінанти інституційної модернізації фінансової системи України. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2016. № 1. С. 5–23 - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2016_1_2

14. Акімова О. В. Фінансова інклюзія та інші передумови розвитку фінансового моніторингу в Україні. *Молодий вчений: науковий журнал*. Херсон: ТОВ Видавничий дім «Гельветика», 2015. Вип. 12 (27). С. 198–204

15. Степанюк Є. Від лозунгів до справ. Навіщо потрібна фінансова інклюзія URL: <https://finance.liga.net/ekonomika/opinion/ot-lozungov-k-delu-zachem-nujna-finansovaya-inklyuziya>

16. The Global Findex Database 2017 [Electronic resource] / World Bank group. Orgfinancial Inclusion. — URL: <https://globalfindex.worldbank.org>. (дата звернення 23.03.2025)

17. МВФ. (2020). Financial Inclusion: What Have We Learned So Far? What Do We Have to Learn? (дата звернення 23.03.2025)

18. Demirgüç-Kunt, Asli, Leora Klapper, Dorothe Singer, Saniya Ansar, and Jake Hess. 2018. *The Global Findex Database 2017: Measuring Financial Inclusion and the*

Fintech Revolution. Overview booklet. Washington, DC: World Bank License: Creative Commons Attribution CC BY 3.0 IGO doi: 10.1596/978-1-4648-1259-0.

19. Бортніков, Г. (2022). Цифрова трансформація банківського сектору України. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 6(47).

20. Олійник, М. (2024). Світові принципи ESG та фінансова інклюзія в Україні. *Interfax Ukraine*. (дата звернення 23.03.2025)

21. Шевалдіна В. Г., Нікітін А. В., Журавльов О. С. Поведінкові аспекти кредитної інклюзії населення. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки"*. 2024. №6. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/economic2024/6/9980> (дата звернення: 18.04.2024)

22. PwC. (2023). *Global Fintech Report: Trends in Digital Banking*. (дата звернення 23.03.2025)

23. KPMG. (2024). *The Future of Financial Inclusion: The Role of Technology*. (дата звернення 23.03.2025)

24. Науменкова С.В., Міщенко С.В., Міщенко В.І. Цифрова фінансова інклюзія для прискорення досягнення Цілей сталого розвитку *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2023. № 1. С. 102–112. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2023/222-1/13>

25. Національний банк України. (2024). Звіт про стан фінансового сектору України. (дата звернення 23.03.2025)

26. USAID. (2023). *Financial Literacy Survey in Ukraine*. (дата звернення 23.03.2025)

27. Світовий банк. (2021). *Global Findex Database 2021: Financial Inclusion, Digital Payments, and Resilience*. (дата звернення 23.03.2025)

28. Офіційний сайт Національного банку України. – Електронний ресурс – URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 23.03.2025)

29. Національний банк України. Зростання платіжної інфраструктури та кількості активних карток: тенденції карткового ринку у I кварталі 2024 року. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zrostannya>

platijnoyi-infrastrukturi-ta-kilkosti-aktivnih-kartok-tendentsiyi-kartkovogo-rinku-u-i kvartali-2024-roku (дата звернення: 22.05.2024).

30. Павлюк Т. І. Фінансова інклюзивність як характеристика рівня охоплення населення базовими фінансовими послугами. Науковий диспут: питання економіки і фінансів: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, Будапешт, Відень, 2015. 71 с.

31. Indriastuti M., Chariri A. The role of green investment and corporate social responsibility investment on sustainable performance. *Cogent Business & Management*. 2021. №8. P. 1960120.

32. LSE. Flash Crash: The first market crash in the era of algorithms and automated trading. 2017. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/businessreview/2017/06/26/flash-crash-the-first-marketcrash-in-the-era-of-algorithms-and-automated-trading/> (дата звернення 23.03.2025)

33. European Parliament. Sandboxes and Innovation Hubs for FinTech. 2020. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/652752/IPOL_STU%282020%29652752_EN.pdf (дата звернення 23.03.2025)

34. Omnia Tech. Solana Transaction Confirmation. 2024. URL: <https://omniatech.io/pages/solana-transaction-confirmation> (дата звернення 23.03.2025)

35. Tay L., Tai H., Tan G. Digital financial inclusion: A gateway to sustainable development. *Heliyon*. 2022. №8(6). P. e09766.

36. Sanction Scanner. New Crypto Regulations in South Korea. 2024. URL: <https://www.sanctionscanner.com/blog/new-crypto-regulations-in-south-korea445>

37. Kwilinski. A., Shteingauz D., Maslov V. Financial and credit instruments for ensuring effective functioning of the residential real estate market. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2020. №3(34). P. 133–140

38. IFC, the Monetary Authority of Singapore and the World Economic Forum Partner to Advance Digital Inclusion in Emerging and Developing Markets. 2023. URL: <https://www.ifc.org/en/pressroom/2023/ifc-the-monetary-295-authority-of-singapore->

and-the-world-economic-forum-partner-to-advancedigital-inclusion-in-emerging-and-developing-markets

39. PR Newswire. Financial Institutions Joining the Zelle Network® Increased by 40% in 2022. URL: <https://www.prnewswire.com/newsreleases/financial-institutions-joining-the-zelle-network-increased-by-40-in2022-301748447.htm> (дата звернення 23.03.2025)

40. GFIN. Key insights on the use of consumer-facing AI in global financial services. 2025. URL: <https://www.thegfin.com/publications/key-insights-onthe-use-of-consumer-facing-ai-in-global-financial-services> (дата звернення 23.03.2025)